МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: «Розвиток карткових платіжних систем в Україні»

Здобувача вищої освіти другого рівня, ІІ курсу, ФМДз-24-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська сирава та страхування»,,
освітня програма «Управління фінансовою та страховою діяльністю»

_____ Козак Софія Юріївна
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Пернарівський Олександр Васильович,к.е.н. доцент
(підпис) (ПІП, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми _____ Чуницька Ірина Іванівна, д.е.н., професор
(підпис) (ПІП, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансових ринків та технологій
протокол від «22» січня 2026 № 7

Завідувач кафедри _____ Гудзь Олена Євгенівна, д.е.н., професор
(підпис) (ПІП, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2025

Реєстрація №10 06.12.2025 _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 03.11.2025 _____
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 86б. 10.02.2026 _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Шайко А.С.
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

_____ Онишко С.В.
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Діденко Л.В.
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Чупилко І.І.
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис)

(підпис)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10			Перноріївський О.В.
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5			
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25			
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10			
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50			
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100			

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - _____ балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
86	B	4 (добре)	10.01.2026	Онищко С.В. Молотко А.С. Дідусько І.В. Чупринко І.І.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет фінансів та цифрових технологій
Кафедра фінансових ринків та технологій
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Освітня програма«Управління фінансовою та страховою діяльністю»

Затверджую
Завідувач кафедрифінансових ринків та технологій
_____Олена Береславська

«_18_» _листопада_ 2024

Завдання на кваліфікаційну роботу (проєкт)
здобувачу вищої освіти
Козак Софії Юріївни

Затверджена наказом ректора від 23.12.2024р. № 1888

2. Строк здачі закінченої роботи

Мета роботи – аналіз розвитку карткових платіжних систем в Україні, вивчення їх проблем та визначення напрямків для вдосконалення безпеки та регулювання.

Об'єкт дослідження – карткові платіжні системи в Україні.

Предмет дослідження – процеси розвитку карткових платіжних систем в Україні.

Орієнтовна база дослідження – інформаційні матеріали, що стосуються функціонування та розвитку карткових платіжних систем в Україні, включаючи статистичні дані Національного банку України, звіти міжнародних платіжних систем (Visa, Mastercard), аналітичні огляди ринку, офіційні ресурси банків, публікації, прес-релізи та результати галузевих досліджень.

4. Вихідні дані до роботи: нормативно-правові акти України у сфері платіжних послуг, статистичні дані НБУ, фінансова та операційна звітність банків України, аналітичні звіти міжнародних організацій, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів щодо цифрових платежів та платіжної інфраструктури.

5. Перелік графічного матеріалу: включає графіки, таблиці та рисунки, що відображають основні типи платіжних систем та їх відмінності, функції платіжних систем у фінансових транзакціях, технології забезпечення безпеки операцій, методи дослідження карткових платіжних систем, динаміку розвитку карткових платіжних систем в Україні у 2020-2024 роках, ключові учасники ринку та їхні ролі, характеристики міжнародних і українських платіжних систем, SWOT-аналіз платіжних систем України, кількість безготівкових операцій у 2020-2024 роках, динаміку безготівкових операцій у 2015-2024 роках, результати розрахунку відхилень та перевірку прогнозів, частку безконтактних і мобільних платежів, прогнозовані кількісні показники.

порівняння тенденцій розвитку у 2024 році, основні пробл
перспективи подальшого розвитку платіжних систем в Україні.

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за
розділом): У першому розділі систематизовано підходи до визначення с
та характеристик платіжних систем. Розкрито методологію досл
карткових платіжних систем в Україні, охарактеризовано теоретичні за
функціонування.

У другому розділі здійснено аналіз сучасного стану карткових пла
систем в Україні. Визначено ключових учасників ринку, їх ролі та е
Досліджено основні тенденції розвитку, включаючи вплив технол
інновацій, цифровізації та змін у законодавчому регулюванні.

У третьому розділі знайдено проблеми розвитку карткових пла
систем в Україні. Визначено перспективні напрями вдоскон
інфраструктури, підвищення безпеки та ефективності карткових оп
Сформовано прогноз розвитку на найближчі роки з очікуваними результа

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної)роботи	Строк виконання етапів р	
		За планом	
1	2	3	
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	30.09.2025 р.	
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку керівнику	31.10.2025 р.	
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	11-24.12.2025 р.	
4	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	24-30.12.2025 р.	
5	Рецензування кваліфікаційної роботи	02-05.01.2026 р.	
6	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	03.11.2025 р.-05.12.2025 р.	
7	ЗАХИСТ	09-11.02.2026 р.	

8 Дата видачі завдання «___»_____20__

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкт) _____ Пернарівський

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ Чуницька

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ _____

(підпис) (прізвище, ініціал

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи (проєкту)
Здобувачки вищої освіти ІІ рівня, ІІ курсу, групи ФМДЗ-24-1,
спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Козак Софії Юріївни
на тему «Розвиток карткових платіжних систем в Україні»

Платіжні системи відіграють важливу роль в економіці будь-якої країни. Раціональна організація платіжної системи сприяє ефективному функціонуванню фінансової сфери та вдосконаленню грошово-кредитних відносин. В умовах цифровізації усіх процесів у суспільстві надійні та ефективні платіжні системи, карткові, зокрема, є запорукою стабільного функціонування та розвитку банківської системи та економіки у цілому. Виходячи з цього, тема роботи є актуальною.

У роботі здійснено ґрунтовний аналіз теоретичних засад карткових платіжних систем, досліджено сучасний стан та тенденції розвитку карткових платіжних систем в Україні, а також визначено проблеми та перспективи їх подальшого розвитку. За результатами дослідження сформульовано обґрунтовані висновки та практичні рекомендації.

Одержані результати мають практичну цінність і можуть бути використані з метою підвищення ефективності функціонування карткових платіжних систем в Україні.

У процесі виконання кваліфікаційної роботи здобувачка продемонструвала вміння самостійно працювати з науковими та нормативно-правовими джерелами, використовувати сучасні методи фінансово-економічного аналізу та робити логічно обґрунтовані узагальнення. Зроблені висновки є аргументованими та відповідають меті і завданням дослідження.

Кваліфікаційну роботу виконано відповідно до вимог методичних рекомендацій. Представлена робота є завершеним дослідженням і заслуговує на високу оцінку.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи
Пернарівський Олександр Васильович, к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансових ринків та технологій

_____ 04.02.2026
(підпис) (дата)

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проєкт)
Кваліфікаційна робота здобувачки вищої освіти
Панченко Наталії Віталіївни після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри,
протокол від «22» 01 2026 № 7, допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ Гудзь О.Є.

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу
здобувачки вищої освіти, групи ФМДз 24-1, Козак Софії Юріївни
на тему «Розвиток карткових платіжних систем в Україні»

Актуальність теми. Розгляд розвитку карткових платіжних систем є надзвичайно важливим для України, оскільки він охоплює економічні, технологічні та правові аспекти, які визначають ефективність цієї інфраструктури в умовах глобалізації та цифровізації економіки. За останні роки в Україні все більше споживачів та бізнесів віддають перевагу картковим платіжним системам, оскільки це забезпечує зручність, швидкість та безпеку транзакцій. Для розвитку цієї теми важливо дослідити, як карткові системи адаптуються до нових вимог, таких як підвищення вимог до безпеки, використання новітніх технологій, зокрема мобільних платіжних додатків та безконтактних карток, а також як це впливає на економічну ситуацію в Україні.

Наукова новизна полягає в тому, що дозволяють розробити конкретні рекомендації щодо вдосконалення карткових платіжних систем в Україні, підвищення їх безпеки та інтеграції з міжнародними платіжними мережами. Результати дослідження можуть бути використані для покращення регуляторної політики у сфері безготівкових платежів, оптимізації законодавчих ініціатив, а також для створення умов для розвитку інноваційних платіжних технологій. Крім того, результати дослідження сприятимуть розвитку практичних підходів до управління платіжними системами в банківських установах та інших фінансових організаціях, що забезпечить ефективне і безпечне функціонування платіжної інфраструктури в Україні.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу свідчить про вагому роботу при опрацюванні теоретичного матеріалу, так як у повному обсязі розкрито наукове підґрунтя для подальшого пошуку. Ілюстративний та табличний матеріал надають змогу об'єктивно оцінити сучасний стан розвиток карткових платіжних систем в Україні На основі опрацьованого матеріалу виявлено ряд недоліків та рекомендовано шляхи для їх подолання.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, організації, установи, МФУ. Сформовані висновки та надані рекомендації щодо розвитку карткових платіжних систем в Україні носять практичну цінність та, вцілому, можуть бути використані для подальшої практичної реалізації.

Наявність недоліків. Суттєвих недоліків не виявлено.

Загальний висновок і оцінка роботи. Дана робота виконана на актуальну тему, носить теоретичне, аналітичне та практичне значення і має ряд рекомендацій які можуть сприяти розвитку карткових платіжних систем в Україні та пошуку нових шляхів її зміцнення. Заслуговує на відмінну оцінку.

Рецензент: Полюхович Андрій Геннадійович, директор ТОВ «КУА «ВЕНТУРІКО»

_____ _____

Підпис, МП П.І.П.

«_____»_____20___ р.

АНОТАЦІЯ

Козак С. Ю. «Розвиток карткових платіжних систем в Україні»

Мета роботи полягає у аналізі розвитку карткових платіжних систем в Україні, вивчення їх проблем та визначення напрямків для вдосконалення безпеки та регулювання.

Завдання роботи полягають у:

визначити підходи до вивчення сутності та характеристик платіжних систем;

застосувати методологію дослідження карткових платіжних систем в Україні у теоретичних та практичних аспектів; оцінити сучасний стан розвитку карткових платіжних систем в Україні; проаналізувати тенденції розвитку

Об'єкт дослідження є карткові платіжні системи в Україні.

Предмет дослідження є процеси розвитку карткових платіжних систем в Україні.

Базою дослідження є нормативно-правова база України в галузі платіжних систем, статистичні дані про карткові операції та безготівкові платежі, а також наукові публікації, звіти платіжних систем, банків та державних органів.

За результатами дослідження сформульовано ключові теоретичні положення щодо сутності та функціонування карткових платіжних систем, проаналізовано їх розвиток в Україні, а також визначено основні тенденції проблеми та перспективи цієї сфери. На основі проведеного аналізу підготовлено практичні рекомендації щодо підвищення безпеки платіжних операцій. Одержані результати можуть бути використані у діяльності банківських установ, фінансових компаній та регуляторних органів для покращення якості платіжних сервісів, оптимізації законодавства у сфері безготівкових розрахунків та розвитку інноваційних платіжних технологій.

Матеріали дослідження також можуть стати базою для подальших наукових робіт у сфері платіжних систем та фінансових технологій.

Кваліфікаційна робота містить 50 сторінок, 11 таблиць, 7 рисунків, список використаних джерел має 40 найменувань.

Ключові слова: карткові платіжні системи, безготівкові розрахунки, платіжні технології, банківські картки, фінансові інновації, кібербезпека, платіжна інфраструктура.

Рік виконання роботи: 2024-2025.

Рік захисту роботи: 2026.

ABSTRACT

Kozak S. Yu. «Development of card payment systems in Ukraine»

The purpose of the work is to analyze the development of card payment systems in Ukraine, study their problems and identify areas for improving security and regulation.

The objectives of the work are:

to determine approaches to studying the essence and characteristics of payment systems;to apply the methodology for studying card payment systems in Ukraine in theoretical and practical aspects; to assess the current state of development of card payment systems in Ukraine;to analyze the trends in the development of card payment systems in Ukraine; the impact of technological innovations and changes in legislation; solve problems..

The subject of the study is the processes of development of card payment systems in Ukraine.

The research is based on the regulatory framework of Ukraine in the field of payment systems, statistical data on card transactions and non-cash payments, as well as scientific publications, reports of payment systems, banks and state bodies. Based on the results of the research, key theoretical provisions on the essence and functioning of card payment systems were formulated, their development in Ukraine was analyzed, and the main trends, problems and prospects of this area were identified. Based on the analysis, practical recommendations were prepared on increasing the security of payment transactions. The results obtained can be used in the activities of banking institutions, financial companies and regulatory authorities to improve the quality of payment services, strengthen cybersecurity, optimize legislation in the field of non-cash payments and develop innovative payment technologies. The research materials can also become the basis for further scientific work in the field of payment systems and financial technologies.

The qualification work contains 50 pages, 11 tables, 7 figures, the list of sources used has 40 names.

Keywords: card payment systems, non-cash payments, payment technologies, bank cards, financial innovations, cybersecurity, payment infrastructure.

Year of work completion: 2024-2025.

Year of work defense: 2026.

ЗМІСТ

ВСТУП 11
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КАРТКОВИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ 15
1.1. Підходи до вивчення сутності та характеристик платіжних систем 15
1.2. Методологія дослідження карткових платіжних систем в Україні: теоретичні та практичні аспекти 23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КАРТКОВИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ 32
2.1. Сучасний стан розвитку карткових платіжних систем в Україні: аналіз ключових учасників та їхніх ролей 32
2.2. Тенденції розвитку карткових платіжних систем в Україні: вплив технологічних інновацій та змін у законодавстві 40
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КАРТКОВИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ 54
ВИСНОВКИ 59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 62

ВСТУП

Актуальність теми полягає у активному зростанні використання безготівкових розрахунків, що є частиною глобальної тенденції переходу від готівки до цифрових методів оплати. За останні роки в Україні все більше споживачів та бізнесів віддають перевагу картковим платіжним системам, оскільки це забезпечує зручність, швидкість та безпеку транзакцій. Для розвитку цієї теми важливо дослідити, як карткові системи адаптуються до нових вимог, таких як підвищення вимог до безпеки, використання новітніх технологій, зокрема мобільних платіжних додатків та безконтактних карток, а також як це впливає на економічну ситуацію в Україні.

Зі зростанням популярності цифрових платіжних систем з’являються нові виклики в сфері кібербезпеки. Карткові платіжні системи стають об'єктами атак з боку кіберзлочинців, що ставить під загрозу не лише фінансові операції користувачів, але й репутацію банків та платіжних систем. У зв’язку з цим, одним із основних напрямів розвитку є вдосконалення механізмів захисту від шахрайства, використання біометричної ідентифікації та технологій, які дозволяють забезпечити високий рівень безпеки транзакцій. Аналіз цього питання дозволяє виявити проблеми, які потребують вирішення, а також розробити рекомендації щодо покращення безпеки платіжних систем, що є важливим для забезпечення довіри користувачів.

Окрім того, важливою складовою є розробка національних стандартів для цифрових платіжних рішень та адаптація законодавства до нових технологій, таких як криптовалюти, мобільні гаманці та електронні валютні платформи. У цьому контексті необхідно дослідити існуючі правові норми, їх ефективність та можливості для вдосконалення, що дозволить забезпечити стабільний розвиток карткових платіжних систем в Україні, а також зміцнити довіру до національної фінансової інфраструктури.

Розгляд розвитку карткових платіжних систем є надзвичайно важливим для України, оскільки він охоплює економічні, технологічні та правові аспекти,

які визначають ефективність цієї інфраструктури в умовах глобалізації та цифровізації економіки.

Стан і ступінь розробки проблем в спеціальній літературі свідчить про те, що розвиток карткових платіжних систем в Україні є темою, яка активно досліджується, проте залишається недостатньо глибоко розкрита в контексті специфічних національних викликів. Більшість наукових праць зосереджена на глобальних тенденціях розвитку безготівкових платежів, зокрема безконтактних карток і мобільних платіжних додатків, однак менше уваги приділяється детальному аналізу національної інфраструктури, проблемам кібербезпеки та адаптації законодавства до нових технологій. Дослідження також показують, що, незважаючи на інтеграцію з міжнародними платіжними системами, в Україні є потреба в удосконаленні механізмів захисту даних, а також у розробці більш ефективної регуляторної політики для забезпечення стабільного розвитку платіжних систем. Тому тема розвитку карткових платіжних систем в Україні потребує подальших глибших досліджень, щоб врахувати всі нові технологічні, економічні та правові аспекти.

Метою дослідження – є аналіз розвитку карткових платіжних систем в Україні, вивчення їх проблем та визначення напрямків для вдосконалення безпеки та регулювання.

Завдання дослідження: визначити підходи до вивчення сутності та характеристик платіжних систем; застосувати методологію дослідження карткових платіжних систем в Україні у теоретичних та практичних аспектів; оцінити сучасний стан розвитку карткових платіжних систем в Україні; проаналізувати тенденції розвитку карткових платіжних систем в Україні: вплив технологічних інновацій та змін у законодавстві; вирішити проблеми та знайти перспективи розвитку карткових платіжних систем в Україні.

Об'єктом дослідження є карткові платіжні системи в Україні.

Предмет дослідження є процеси розвитку карткових платіжних систем в Україні.

Методи дослідження. Під час написання роботи використовувались методи: аналіз документів – вивчення законодавчих актів, нормативних документів, технічних стандартів платіжних систем; статистичний метод – аналіз статистичних даних щодо використання карткових платіжних систем, що дозволить виявити основні тенденції та закономірності розвитку цієї сфери; порівняльний аналіз – порівняння розвитку карткових платіжних систем в Україні з іншими країнами або регіонами для виявлення ключових факторів; метод SWOT-аналізу – аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз для карткових платіжних систем в Україні, що дозволить виявити основні внутрішні фактори; моделювання розвитку – побудова моделей для прогнозування подальшого розвитку карткових платіжних систем.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правова база України в галузі платіжних систем, статистичні дані про карткові операції та безготівкові платежі, а також наукові публікації, звіти платіжних систем, банків та державних органів. Крім того, важливу роль у дослідженні відіграють результати експертних опитувань, міжнародні дослідження та світовий досвід у розвитку платіжних технологій, а також конкретні приклади впровадження інновацій у карткових платіжних системах в Україні.

Науково-практична значимість одержаних результатів полягає в тому, що вони дозволяють розробити конкретні рекомендації щодо вдосконалення карткових платіжних систем в Україні, підвищення їх безпеки та інтеграції з міжнародними платіжними мережами. Результати дослідження можуть бути використані для покращення регуляторної політики у сфері безготівкових платежів, оптимізації законодавчих ініціатив, а також для створення умов для розвитку інноваційних платіжних технологій. Крім того, результати дослідження сприятимуть розвитку практичних підходів до управління платіжними системами в банківських установах та інших фінансових організаціях, що забезпечить ефективне і безпечне функціонування платіжної інфраструктури в Україні.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КАРТКОВИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

1.1. Підходи до вивчення сутності та характеристик платіжних систем

У науковій літературі існують різні підходи до визначення сутності поняття «платіжна система». За визначенням Національного банку України, платіжна система – це сукупність відносин, що виникають між операторами, учасниками та користувачами при здійсненні переказу коштів у межах певних правил та процедур [28]. На думку І. Лютого, платіжна система є «організованим механізмом, що забезпечує безперервний рух грошових потоків між суб'єктами економіки на основі відповідних технологій та інструментів» [20, с. 97]. Подібної позиції дотримується О. Дзюблюк, який розглядає платіжну систему як «інституційно організовану структуру, яка поєднує правові, технічні та організаційні елементи для здійснення розрахунків між економічними агентами» [7, с. 154].

У міжнародній практиці також існують різні підходи. Наприклад, Банк міжнародних розрахунків визначає платіжну систему як «сукупність інструментів, процедур і правил для переказу коштів між суб'єктами економіки» [2]. За твердженням В. Фрідмана, платіжна система – це «інтегрований комплекс фінансових інститутів та технологій, спрямованих на забезпечення стабільності та ефективності грошового обігу» [13, с. 73].

Таким чином, платіжна система може розглядатися як складна багатокомпонентна структура, що включає інституційну, правову та технологічну складові, які забезпечують здійснення як готівкових, так і безготівкових розрахунків.

Роль платіжної системи в економіці країни [27]:

1) забезпечення ефективного обігу грошей. Платіжна система дозволяє здійснювати швидкі та безпечні розрахунки між підприємствами, банками та

населенням, що є основою для нормального функціонування економічних процесів;

2) стимулювання безготівкових розрахунків. Платіжні системи сприяють розвитку безготівкових платежів, що знижує витрати на обробку та зберігання готівки, а також зменшує ризики, пов'язані з фальшивими банкнотами та крадіжками;

3) покращення фінансової інклюзії. Сучасні платіжні системи дозволяють надавати фінансові послуги широким верствам населення, зокрема через мобільні гаманці та інші електронні платіжні засоби, що особливо важливо в країнах з низьким рівнем банківського охоплення;

4) забезпечення міжнародних транзакцій. Платіжні системи дозволяють країні інтегруватися в глобальну економіку, сприяючи здійсненню міжнародних розрахунків, торгівлі та інвестицій;

5) підтримка монетарної політики. За допомогою платіжних систем центральні банки можуть здійснювати монетарне регулювання;

6) забезпечення прозорості фінансових операцій. Платіжні системи, особливо електронні, дозволяють відслідковувати всі транзакції, що сприяє боротьбі з фінансовими злочинами.

Отже, платіжна система є основою стабільного та ефективного функціонування національної економіки, забезпечуючи швидкість, безпеку та зручність розрахунків між усіма учасниками економічних процесів.

Відобразимо основні типи платіжних систем та їх відмінності, табл. 1.1:

Таблиця 1.1

Основні типи платіжних систем та їх відмінності

№ п/п	Тип платіжної системи	Опис	Відмінності	Приклад
1	Готівкові платіжні системи	Використання фізичних грошей (банкнот і монет) для здійснення транзакцій.	Платежі здійснюються безпосередньо між учасниками за допомогою готівки.	Купівля товарів за готівку в магазині
2	Безготівкові платіжні системи	Використання електронних засобів для платежів (банківські картки, онлайн-перекази).	Платежі виконуються через банківські рахунки чи інші електронні канали, без фізичної готівки.	Visa, MasterCard, банківські картки, онлайн-банкінг
3	Електронні платіжні системи	Платежі через інтернет або мобільні додатки.	Використовуються для онлайн-транзакцій та дистанційних платежів.	PayPal, WebMoney
4	Міжнародні платіжні системи	Системи для міжнародних фінансових операцій (перекази між країнами).	Здійснення транзакцій між країнами, що включає валютний обмін та глобальний доступ.	SWIFT, Western Union
5	Національні платіжні системи	Системи, створені для внутрішнього ринку окремої країни.	Забезпечують функціонування розрахунків у межах національної юрисдикції.	Національна платіжна система «Простір»
6	Платіжні системи на основі мобільних технологій	Платежі через мобільні пристрої за допомогою спеціальних додатків.	Забезпечують мобільність і доступність 24/7.	Apple Pay, Google Pay, Samsung Pay
7	Платіжні системи на основі криптовалют	Децентралізовані системи, що використовують криптовалюти для транзакцій.	Використовують технологію блокчейн, анонімність і незалежність від банківських установ.	Bitcoin, Ethereum, Ripple
8	Банківські платіжні системи	Внутрішні системи банків для здійснення операцій між рахунками.	Використовуються для внутрішніх розрахунків і переказів у межах банківських структур.	Приват24, SEPA
9	Системи миттєвих платежів	Платіжні системи для миттєвих переказів у режимі реального часу.	Операції виконуються без очікування, у форматі 24/7.	Система електронних платежів НБУ (СЕП-24/7), P2P-перекази

Джерело: [30]

Представлена класифікація платіжних систем відображає основні напрями їх розвитку та використання у сучасній економіці. Готівкові та

безготівкові системи залишаються базовими каналами здійснення розрахунків, при цьому карткові схеми Visa та MasterCard віднесено до категорії безготівкових, оскільки вони забезпечують електронні платежі в межах національного та міжнародного простору.

Електронні платіжні системи (наприклад, PayPal) орієнтовані на інтернет-транзакції та дистанційне обслуговування клієнтів. Для міжнародних операцій ключову роль відіграють системи SWIFT і Western Union, що забезпечують глобальний обіг коштів.

В Україні функціонує власна національна система — «Простір», яка спрямована на зміцнення фінансової незалежності та зменшення залежності від міжнародних операторів. Окремо виділено мобільні платіжні сервіси (Apple Pay, Google Pay, Samsung Pay), які є інструментами на базі смартфонів і не дублюють карткові системи, а лише інтегруються з ними.

Сучасним напрямом розвитку є платіжні системи на основі криптовалют, що забезпечують незалежність від традиційних фінансових інституцій завдяки технології блокчейн. Банківські внутрішні системи, зокрема Приват24, спрямовані на оптимізацію внутрішніх переказів та управління рахунками.

Окрему категорію складають системи миттєвих платежів, що функціонують у режимі 24/7 та забезпечують надшвидкі перекази без часових затримок. У випадку України прикладом є СЕП-24/7 НБУ, яка дає змогу проводити міжбанківські розрахунки цілодобово.

Ефективність платіжної системи визначається кількома важливими критеріями, які охоплюють технічні, економічні та організаційні аспекти її функціонування. Одним із основних критеріїв є швидкість транзакцій, яка визначає, наскільки швидко система може виконувати платежі. Чим швидше здійснюються розрахунки, тим зручніше та вигідніше для користувачів, особливо у бізнес-середовищі, де важлива кожна секунда [8, с. 43].

Іншим важливим фактором є безпека та захист від шахрайства. Система повинна забезпечувати високий рівень захисту даних та запобігати

несанкціонованому доступу, що особливо важливо для збереження довіри користувачів і захисту їхніх фінансових ресурсів.

Ключовою характеристикою є також інтероперабельність, тобто здатність платіжної системи взаємодіяти з іншими системами та здійснювати операції між різними установами та країнами.

Масштабованість системи також має велике значення, оскільки платіжна система повинна бути здатною обробляти великий обсяг транзакцій без затримок і збоїв.

Зручність користування та доступність платіжної системи для кінцевих користувачів є важливими для забезпечення широкого використання. Прості та інтуїтивно зрозумілі інтерфейси роблять систему доступною для більшої кількості людей.

Таким чином, ефективність платіжної системи залежить від її здатності забезпечити швидкість і безпеку транзакцій, стабільність, доступність для користувачів, низькі витрати на обслуговування, а також від здатності інтегруватися з іншими системами на міжнародному рівні та дотримуватись усіх правових вимог.

Платіжні системи виконують кілька важливих функцій у рамках фінансових транзакцій, які забезпечують ефективне, безпечне та швидке здійснення платежів та переказів. Основні функції платіжних систем включають, рис. 1.1:

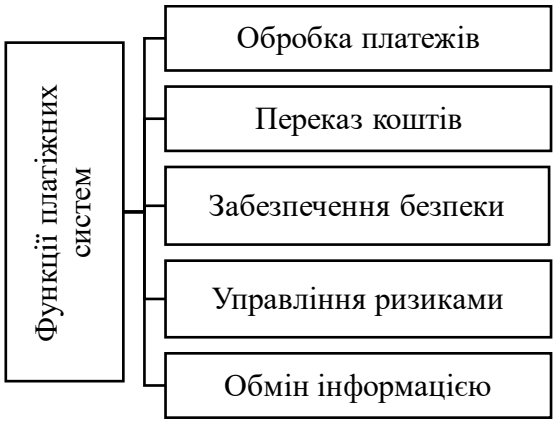

Рис. 1.1. Функції платіжних систем у рамках фінансових транзакцій

Джерело: [4, с. 16]

Обробка платежів включає прийом, обробку і передавання інформації про транзакції між учасниками платіжної системи, такими як банки, платіжні провайдери та інші фінансові установи. Платіжні системи забезпечують передачу даних, необхідних для успішного виконання фінансових операцій, таких як реквізити рахунків, сума платежу, призначення тощо.

Важливою функцією є перерахування коштів між сторонами. Платіжні системи забезпечують ефективне переведення грошей з одного рахунку на інший, незалежно від того, чи це локальний переказ в межах країни чи міжнародний платіж. Вони обробляють запити на переведення коштів і, за необхідності, здійснюють обмін валют у разі міжнародних платежів [11, с. 282].

Забезпечення безпеки є ще однією важливою функцією платіжних систем. Для зниження ризику шахрайства та зловживань, платіжні системи застосовують різноманітні механізми безпеки, такі як шифрування даних, багатофакторну аутентифікацію, системи моніторингу та захисту від шахрайства. Ці заходи гарантують, що транзакції будуть здійснюватися без порушень і з максимальним рівнем безпеки для користувачів.

Крім того, платіжні системи виконують управління ризиками, яке включає моніторинг і оцінку операцій для виявлення підозрілих або аномальних транзакцій, таких як потенційні спроби відмивання грошей або фінансування тероризму. Це забезпечує стабільність фінансової системи і знижує ймовірність фінансових втрат для учасників.

Важливою функцією є обмін інформацією між учасниками системи. Платіжні системи надають механізми для обміну інформацією про статус транзакцій, підтвердження здійснення платежу, звітність для користувачів і контролюючих органів. Це дозволяє підтримувати прозорість і контроль за всіма фінансовими операціями.

Платіжні системи виконують функції обробки і передачі платежів, забезпечення безпеки, управління ризиками, обміну інформацією та обслуговування різних типів фінансових транзакцій, що робить їх важливим елементом сучасної економічної та фінансової інфраструктури.

Платіжні системи класифікуються за способом здійснення платежів на три основні категорії: готівкові, безготівкові та електронні. Кожен з цих типів має свої особливості, які визначають їхні функціональні можливості та застосування [1, с. 227]:

1. Готівкові платіжні системи передбачають використання фізичних грошей (банкнот і монет) для здійснення транзакцій між учасниками. Платежі виконуються безпосередньо між покупцем і продавцем або іншими учасниками без використання електронних засобів. Це найбільш традиційний спосіб здійснення розрахунків. Приклад: купівля товарів або послуг за готівку в магазині, на ринку або в інших торгових точках.

2. Безготівкові платіжні системи дозволяють здійснювати платежі без використання фізичних грошей, за допомогою банківських рахунків, платіжних карток та інших механізмів. У безготівкових платежах гроші переміщуються через електронні канали, і зазвичай транзакції проводяться між банківськими рахунками або іншими платіжними інструментами, наприклад, платіжними картами. Приклад: банківські перекази, використання дебетових і кредитних карток, чеки, автоматичні перекази через банкомати.

3. Електронні платіжні системи здійснюють платежі за допомогою сучасних технологій, таких як інтернет, мобільні додатки, електронні гаманці і криптовалюти. Платежі проводяться через інтернет або мобільні платформи, що дозволяє користувачам здійснювати операції дистанційно, з будь-якої точки світу за допомогою комп'ютера або смартфона. Електронні платіжні системи часто надають додаткові можливості, такі як автоматизація платежів або мобільні гаманці. Приклад: PayPal, Google Pay, Apple Pay, мобільні додатки для платежів, криптовалюти (Bitcoin).

Для забезпечення безпеки платіжних операцій застосовуються різноманітні технології, які дозволяють захистити дані користувачів, запобігати шахрайству та гарантувати безпечний обмін інформацією між сторонами. Ось деякі з основних технологій, що використовуються в платіжних системах для забезпечення надійності і безпеки операцій, табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Основні технології забезпечення безпеки операцій у платіжних системах

№ п/п	Технологія	Опис
1.	Шифрування (Encryption)	Використання алгоритмів (AES, RSA) для захисту даних під час їх передачі через інтернет.
2.	Двофакторна автентифікація (2FA)	Використання двох елементів для підтвердження особи (пароль + одноразовий код, смс або додаток).
3.	Токенізація (Tokenization)	Заміна чутливих даних (номер картки) на випадкові токени, що не мають значення при перехопленні.
4.	SSL/TLS (Secure Sockets Layer)	Протоколи для безпечної передачі даних між користувачем і сервером, що забезпечують їх шифрування.
5.	Чорні списки та біометрія	Використання списків шахраїв та біометричних даних (відбитки пальців, розпізнавання обличчя) для додаткової перевірки.
6.	Антифрод-системи	Алгоритми для виявлення підозрілих або несанкціонованих транзакцій на основі аналізу патернів та історії операцій.
7.	Безпечний елемент (Secure Element)	Чипи для зберігання важливих даних (наприклад, приватних ключів) в мобільних пристроях або картках.
8.	EMV-чипи (Europay, MasterCard, Visa)	Чипи в картках для здійснення фізичних операцій, що генерують одноразові коди для кожної транзакції, ускладнюючи підробку картки.

Джерело: [34, 35]

Для забезпечення безпеки платіжних операцій в умовах постійно зростаючих кіберзагроз, використовуються численні технології, такі як шифрування, двофакторна автентифікація, токенізація та інші. Вони дозволяють захищати чутливі дані, виявляти шахрайські дії та забезпечувати довіру користувачів до платіжних систем. Впровадження комплексних заходів безпеки є критично важливим для збереження конфіденційності інформації, запобігання крадіжці коштів і зниження ризиків в кіберпросторі.

Платіжні системи є невід'ємною частиною фінансової інфраструктури будь-якої країни, а також міжнародної економіки, забезпечуючи зручний, безпечний і швидкий обмін фінансовими ресурсами. Таким чином, розуміння сутності та характеристик платіжних систем є основою для подальших досліджень та розробок у сфері фінансових технологій, а також для забезпечення ефективного функціонування платіжних інструментів на національному та міжнародному рівнях.

1.2. Методологія дослідження карткових платіжних систем в Україні: теоретичні та практичні аспекти

Поняття «карткова платіжна система» відображає специфіку використання банківських платіжних карток у процесі здійснення розрахунків. Для здійснення детального аналізу карткових платіжних систем в Україні використовуються різноманітні методи дослідження, що дозволяють оцінити не лише економічний вплив, але й технічні, безпекові, соціальні та регуляторні аспекти. Ці методи включають економічний аналіз, статистичні дослідження, порівняльний аналіз, метод кейс-стаді, SWOT-аналіз, експертні оцінки та інші. Кожен з цих методів дає змогу глибше зрозуміти ситуацію на ринку карткових платіжних систем, а також сприяє оптимізації їх роботи в умовах сучасних викликів.

У цьому контексті важливо визначити основні методи, що використовуються для дослідження карткових платіжних систем в Україні, їх переваги та обмеження, а також роль у розвитку фінансових технологій та забезпеченні економічної стабільності країни [17, с. 105], рис. 1.2.

1. Економічний аналіз дозволяє оцінити фінансову ефективність карткових платіжних систем, їх вплив на економіку України, а також на розвиток малого і середнього бізнесу. Цей метод використовує дані про витрати на транзакції, доходи від комісій, вигоди для підприємств та споживачів, а також макроекономічні показники, щоб зрозуміти, як карткові платіжні системи сприяють економічному зростанню.

2. Статистичні методи використовуються для збору та обробки даних про карткові платіжні системи. Це включає аналіз показників, таких як кількість карток, обсяги транзакцій, частка безготівкових розрахунків, географічне охоплення платіжних систем і інші важливі статистики. Статистичний аналіз дозволяє виявити тенденції та прогнози розвитку платіжних систем в Україні.

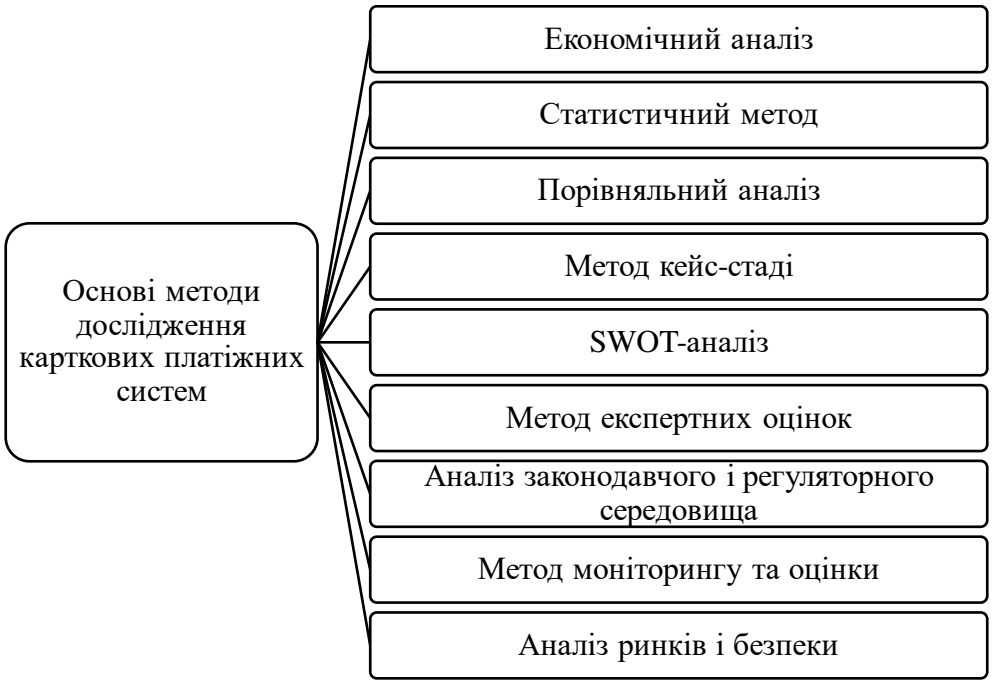

Рис. 1.2. Основі методи дослідження карткових платіжних систем

Джерело: [17]

3. Порівняльний аналіз дозволяє порівняти різні платіжні системи, які використовуються в Україні (наприклад, Visa, MasterCard, ПриватБанк, тощо), з міжнародними стандартами та аналогічними системами в інших країнах. Порівняння дозволяє визначити конкурентоспроможність та ефективність кожної системи, а також виявити сильні та слабкі сторони кожної з них.

4. Метод кейс-стаді дозволяє здійснити глибокий аналіз конкретних прикладів використання карткових платіжних систем в Україні. Це може бути вивчення успішних і неуспішних проектів, наприклад, впровадження безконтактних платежів у торгових мережах, інтеграція карткових систем з мобільними додатками чи банкоматами, а також аналіз випадків шахрайства та захисту від нього.

5. SWOT-аналіз дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони карткових платіжних систем в Україні, а також можливості та загрози, з якими вони стикаються. Це дозволяє виявити потенційні проблеми, які можуть виникати на ринку карткових платіжних систем, і розробити стратегії для їх подолання.

6. Експертні оцінки використовуються для отримання думок та рекомендацій від фахівців у галузі фінансових технологій, банківської справи, безпеки платіжних систем та інших суміжних галузях. Експерти допомагають оцінити новітні технології, такі як мобільні платежі, криптовалюти або біометричні системи, а також сприяють розробці нових стандартів безпеки для карткових платіжних систем.

7. Аналіз законодавчого і регуляторного середовища передбачає дослідження правових аспектів, які регулюють функціонування карткових платіжних систем в Україні. Він включає вивчення законодавства про захист персональних даних, стандарти безпеки, а також вимоги до фінансових установ та платіжних систем згідно з національними та міжнародними стандартами.

8. Моніторинг і оцінка використовуються для відстеження результатів впровадження карткових платіжних систем в Україні в реальному часі. Це включає відстеження показників використання платіжних карт, аналіз ефективності системи, зокрема в аспектах безпеки, доступності та задоволеності користувачів.

9. Метод дослідження ризиків та безпеки є важливим аспектом при аналізі карткових платіжних систем. Оцінка ризиків дозволяє виявити уразливі місця в системах, пов'язаних із шахрайством, витоком даних, зломами та іншими загрозами. Також вивчаються способи захисту і вдосконалення безпеки карткових платіжних систем.

Методи дослідження дають змогу глибоко і всебічно аналізувати карткові платіжні системи в Україні, визначати їх потенціал, проблеми та шляхи розвитку, а також допомагають адаптувати інноваційні технології до реалій українського ринку.

Основні теоретичні аспекти дослідження карткових платіжних систем включають аналіз їх структури, функцій, ролі в економіці, а також методів забезпечення безпеки і ефективності транзакцій. Застосування цих теоретичних підходів на практиці в Україні дозволяє розвивати та вдосконалювати карткові

платіжні системи, адаптуючи їх до національних умов. Ось основні теоретичні аспекти і їх практичне застосування [20, с. 97]:

1. Теорія платіжних систем. Платіжні системи можна визначити як сукупність інституцій, технологій та процедур, що забезпечують здійснення грошових розрахунків між економічними суб'єктами. Вони охоплюють різні форми платіжних засобів (банківські картки, електронні гроші, мобільні платежі) та інфраструктуру, яка підтримує їхнє функціонування.

В Україні паралельно функціонують міжнародні та національні платіжні системи. До міжнародних належать Visa та MasterCard, які забезпечують глобальну інтеграцію у світовий фінансовий простір. Серед національних важливе місце займають сервіси, створені на базі найбільших банків та фінансових установ, зокрема Приват24 та система грошових переказів PrivatMoney від АТ «ПриватБанк», а також незалежні провайдери електронних платежів, наприклад Portmone.

2. Теорія безпеки платіжних систем. Безпека платіжних систем є ключовим аспектом, який включає захист даних користувачів, запобігання шахрайству та зловживанням, а також забезпечення цілісності та конфіденційності фінансових операцій.

Впровадження EMV стандартів, PCI DSS (Payment Card Industry Data Security Standard), використання технологій 2FA (двофакторна аутентифікація), біометричних даних, а також удосконалення захисту від шахрайства через аналіз великих даних і використання машинного навчання для виявлення підозрілих операцій. Платіжні системи активно співпрацюють із регуляторами для мінімізації ризиків.

3. Теорія фінансової інклюзії. Фінансова інклюзія передбачає доступність фінансових послуг для всіх верств населення, включаючи малозабезпечених та сільські райони. Теорія фінансової інклюзії акцентує на важливості безготівкових платежів для забезпечення рівних умов доступу до економічних ресурсів.

Розвиток карткових платіжних систем сприяє зменшенню бар'єрів для доступу до фінансових послуг, що є особливо важливим для віддалених регіонів. Інтеграція нових технологій, таких як мобільні платежі та електронні гаманці, забезпечує доступ до платіжних послуг для більшої частини населення.

4. Теорія економічної ефективності платіжних систем. Оцінка економічної ефективності платіжних систем полягає в аналізі витрат і вигод від їх використання для економіки в цілому. Це включає зниження витрат на обробку готівки, зменшення ризиків при здійсненні платежів і зростання ефективності бізнесу.

Розвиток безготівкових розрахунків у бізнесі, зокрема для малого і середнього бізнесу, дозволяє знижувати витрати на операції з готівкою, спрощує процес обліку і підвищує прозорість фінансових операцій. Це також сприяє зростанню обсягів онлайн-торгівлі та розвитку електронної комерції.

5. Теорія інноваційних технологій у платіжних системах. Іноваційні технології, такі як мобільні платіжні системи, блокчейн, криптовалюти та інші новітні розробки, змінюють способи здійснення платежів та розширюють функціональність карткових платіжних систем.

В Україні активно впроваджуються нові технології, зокрема мобільні додатки для платіжних систем, електронні гаманці (наприклад, Google Pay, Apple Pay), а також криптовалютні платіжні системи, які дозволяють здійснювати миттєві міжнародні перекази. Водночас продовжується дослідження можливостей використання блокчейн для підвищення безпеки транзакцій.

6. Теорія регулювання платіжних систем. Платіжні системи потребують регулювання на національному та міжнародному рівні, щоб забезпечити їх безпеку, ефективність і відповідність законодавчим вимогам.

На практиці регулювання платіжних систем в Україні здійснюється через Національний банк України (далі – НБУ), який встановлює правила для діяльності платіжних організацій, забезпечує стабільність платіжної

інфраструктури і захист прав споживачів. Участь України в міжнародних організаціях, таких як EMVCo і ISO 20022, дозволяє країні інтегрувати свої системи з глобальними стандартами.

7. Теорія комунікацій і технологій у платіжних системах. Цей аспект вивчає роль технологій комунікації у функціонуванні платіжних систем, зокрема взаємодію між банками, платіжними системами та кінцевими користувачами.

В Україні активно розвиваються платіжні термінали, мобільні додатки та платіжні шлюзи, що забезпечують зручний зв'язок між учасниками платіжного процесу. Системи забезпечення платіжних комунікацій, включаючи високошвидкісні мережі та захищену передачу даних, є важливою частиною інфраструктури карткових платіжних систем.

Теоретичні аспекти дослідження карткових платіжних систем надають необхідну основу для аналізу їх функціонування, визначення проблем та перспектив розвитку. В Україні ці теоретичні підходи застосовуються на практиці через розвиток безготівкових розрахунків, впровадження інноваційних технологій, забезпечення безпеки і захисту прав споживачів. Це сприяє інтеграції національних платіжних систем у глобальну фінансову мережу, підвищенню рівня фінансової інклюзії та розвитку економіки [13, с. 73].

Регулювання платіжних систем є важливим елементом фінансової інфраструктури, що забезпечує ефективне та безпечне функціонування безготівкових розрахунків в економіці. В Україні цей процес здійснюється через численні державні органи, серед яких ключову роль відіграє НБУ, а також Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (далі – ДССЗЗІ), Міністерство фінансів України (далі – МФУ) та інші інституції, що займаються регулюванням фінансової сфери.

Основні органи, що регулюють платіжні системи в Україні :

НБУ – виконує функції центрального органу з регулювання та контролю платіжних систем. Він визначає правила функціонування платіжних систем,

надає ліцензії на їх діяльність та здійснює нагляд за дотриманням вимог законодавства в цій сфері. Окрім того, НБУ розробляє та впроваджує нормативно-правову базу, що регулює електронні платежі, а також визначає правила для безпеки платіжних транзакцій.

МФУ – орган, який займається розробкою та впровадженням політики у сфері електронних платежів, оподаткування та фінансової звітності. Воно також бере участь у визначенні загальних фінансових стратегій, що стосуються розвитку платіжних систем.

ДССЗЗІ – займається питаннями захисту інформаційних технологій у платіжних системах. Це орган, який відповідає за забезпечення інформаційної безпеки, захисту даних та стандартів в електронних платіжних системах.

Регуляторна політика в Україні має значний вплив на методологію дослідження карткових платіжних систем, оскільки визначає рамки для функціонування цих систем, забезпечує стандарти безпеки та підтримує інновації в фінансових технологіях. Зокрема, вона впливає на те, як вивчаються різні аспекти карткових платіжних систем, їх економічна ефективність, безпека, інклюзивність та технологічний розвиток. Ось кілька ключових аспектів, як регуляторна політика впливає на методологію дослідження карткових платіжних систем в Україні [8, с. 48]:

1. Визначення правових рамок та стандартів безпеки. Регуляторна політика в Україні має прямий вплив на стандарти безпеки карткових платіжних систем, що, у свою чергу, впливає на методологію дослідження. Оскільки платіжні системи повинні відповідати національним та міжнародним стандартам безпеки, дослідники повинні зважати на такі норми, як PCI DSS (Payment Card Industry Data Security Standard), EMV (стандарт для карток з чіпами) і вимоги НБУ до захисту даних.

2. Регулювання фінансової інклюзії та доступності. Одним з важливих аспектів регуляторної політики є підтримка фінансової інклюзії та забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх категорій населення, зокрема через карткові платіжні системи. В Україні, де фінансова інклюзія є важливим

питанням, регулятори сприяють розвитку безготівкових розрахунків через зниження бар'єрів для доступу до фінансових продуктів.

3. Міжнародні стандарти та їх адаптація в Україні. Україна активно інтегрує свої платіжні системи у міжнародні платіжні мережі, такі як Visa і MasterCard, а також бере участь у міжнародних ініціативах. Регулятори, такі як НБУ, мають вплив на адаптацію міжнародних стандартів до національної практики.

4. Регулювання інноваційних технологій у платіжних системах. Зі швидким розвитком фінансових технологій регулятори також сприяють впровадженню новітніх технологій у карткові платіжні системи, таких як мобільні платежі, блокчейн та криптовалюти. НБУ активно вивчає нові технології, які можуть бути впроваджені в платіжні системи для покращення їх ефективності та безпеки.

5. Моніторинг і контроль за платіжними системами. Регулятори також здійснюють моніторинг діяльності платіжних систем для забезпечення стабільності фінансової системи і захисту прав споживачів. НБУ та інші органи здійснюють контроль за діяльністю платіжних систем, що має прямий вплив на методологію дослідження.

Загалом, методологія дослідження карткових платіжних систем в Україні допомагає формулювати ефективні стратегії розвитку цієї сфери, покращувати інфраструктуру, забезпечувати безпеку та зручність для користувачів, а також сприяти розвитку цифрової економіки на національному рівні.

Окремим різновидом платіжних систем є карткові платіжні системи, які відіграють ключову роль у розвитку безготівкових розрахунків. Згідно з визначенням НБУ, карткова платіжна система – це комплекс організаційних, технічних і технологічних рішень, які забезпечують виконання платіжних операцій із використанням платіжних карток [26].

До основних характеристик карткових платіжних систем належать:

- інфраструктурна складова – банки-емітенти, еквайри, процесингові центри, платіжні організації;

- платіжні інструменти – дебетові, кредитні, передплачені картки;
- технологічні рішення – використання магнітної смуги, чіпів, безконтактних технологій (NFC), токенізації;
- правове регулювання – функціонування відповідно до правил платіжної системи та законодавства України;
- учасники – фізичні та юридичні особи, що здійснюють операції з картками, а також банки та небанківські установи, які забезпечують їх обслуговування.

Таким чином, карткові платіжні системи можна розглядати як найбільш поширений різновид сучасних платіжних систем, що поєднує банківські інститути, технології та інновації, забезпечуючи зручність і швидкість розрахунків у повсякденному житті.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КАРТКОВИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан розвитку карткових платіжних систем в Україні: аналіз ключових учасників та їхніх ролей

Розвиток карткових платіжних систем в Україні у 2020-2024 роках характеризується стійким зростанням кількості емітованих платіжних карт та обсягів операцій з їх використанням. Попри серйозні виклики, пов'язані з пандемією COVID-19 у 2020-2021 роки та військовою агресією у 2022 році, українська фінансова система продемонструвала високу адаптивність і зберегла позитивну динаміку у сфері безготівкових розрахунків. Це підтверджує тенденцію поступового переходу України до моделі «cashless society», яка вже є домінуючою у розвинених країнах світу.

У таблиці 2.1 наведено основні кількісні показники розвитку карткових платіжних систем в Україні за 2020-2024 рр.

Таблиця 2.1

Динаміка розвитку карткових платіжних систем в Україні у 2020-2024 рр.

Рік	Кількість карт в обігу, млн	Кількість операцій, млрд	Частка безготівкових операцій, %	Кількість POS-терміналів, тис.
2020	68	6,0	50	290
2021	72	7,5	56	330
2022	74	8,0	60	310
2023	76	9,2	63	340
2024	78	10,0	65	355

Джерело: [28]

Дані свідчать, що кількість платіжних карт в обігу за п'ятирічний період зросла з 68 млн у 2020 році до 78 млн у 2024 році, тобто приблизно на 14,7%. При цьому темпи зростання поступово сповільнювалися, що свідчить про насичення ринку. Натомість кількість операцій продемонструвала значно динамічніший розвиток: з 6 млрд у 2020 році до 10 млрд у 2024 році, що

становить приріст на 66,7%. Важливо підкреслити, що зростання відбувалося насамперед за рахунок безготівкових операцій, частка яких збільшилася з 50% у 2020 році до 65% у 2024 році. Це є свідченням підвищення довіри населення та бізнесу до електронних форм розрахунків.

Особливу увагу варто звернути на розвиток інфраструктури. Якщо у 2020 році в Україні функціонувало близько 290 тис. POS-терміналів, то у 2024 році цей показник зріс до 355 тис., тобто майже на 23%. Незважаючи на тимчасове скорочення у 2022 році через руйнування торговельної інфраструктури у прифронтових регіонах, ринок доволі швидко відновився та повернувся до тенденції зростання. Водночас майже всі нові термінали підтримують технологію NFC, що відповідає сучасним глобальним стандартам.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що період 2020-2024 рр. став етапом якісної трансформації карткових платіжних систем в Україні. Відбулося поступове насичення ринку картковими продуктами, значне зростання кількості та обсягів безготівкових операцій, удосконалення інфраструктури прийому платежів. Головним досягненням цього періоду є не стільки кількісне зростання, скільки структурні зміни, що наблизили Україну до європейських стандартів у сфері електронних розрахунків. Таким чином, сучасний стан карткових платіжних систем можна охарактеризувати як стабільно зростаючий, орієнтований на інновації та стійкий до зовнішніх викликів.

Функціонування карткових платіжних систем в Україні забезпечується взаємодією широкого кола учасників, серед яких центральне місце займають Національний банк України, комерційні банки-емітенти та еквайєри, міжнародні й національні платіжні системи, а також фінтех-компанії. Кожен з цих елементів виконує специфічні функції, що у комплексі формують цілісну екосистему ринку карткових платежів.

Узагальнена структура учасників та їхніх ролей наведена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Ключові учасники карткових платіжних систем в Україні та їхні ролі

Учасник	Основні функції	Значення для розвитку ринку
Національний банк України	Регулювання платіжних систем; ліцензування банків та платіжних організацій; нагляд за фінансовою стабільністю	Забезпечує правове та організаційне підґрунтя функціонування системи, сприяє інтеграції з європейськими стандартами
Банки-емітенти	Випуск платіжних карт, відкриття рахунків для клієнтів, обслуговування операцій	Формують пропозицію карткових продуктів для населення та бізнесу, конкурують за якість сервісів
Банки-еквайєри	Забезпечення прийому карткових платежів у торговельних мережах, встановлення POS-терміналів	Розширюють мережу прийому карт, сприяють зростанню безготівкових розрахунків
Міжнародні платіжні системи (Visa, Mastercard, інші)	Надання технологічної інфраструктури, стандартизація операцій, глобальна інтеграція	Визначають міжнародні стандарти безпеки, сприяють розвитку безконтактних технологій і мобільних гаманців
Національна платіжна система «Простір»	Забезпечення внутрішніх розрахунків; створення альтернативи міжнародним системам	Підвищує фінансовий суверенітет України, забезпечує стабільність у кризових умовах
Фінтех-компанії та провайдери платіжних сервісів (Apple Pay, Google Pay, Revolut, українські стартапи)	Розробка інноваційних платіжних сервісів, інтеграція карткових продуктів із мобільними застосунками	Сприяють зростанню популярності безготівкових платежів серед молодого покоління, формують конкурентний тиск на банки

Джерело: [28]

Аналіз показує, що Національний банк України виконує роль ключового регулятора та координатора, від політики якого залежить інтеграція України до міжнародних фінансових стандартів. Банки-емітенти та банки-еквайєри формують основну масу операційної діяльності: перші забезпечують випуск карт, другі – їхнє застосування у торговельній мережі. Їхня конкуренція стимулює розвиток інновацій, таких як цифрові гаманці, бонусні програми, миттєві платежі.

Важливу роль відіграють міжнародні платіжні системи, які домінують на українському ринку. За різними оцінками, на кінець 2024 року близько 96% карт, емітованих українськими банками, належать до брендів Visa та Mastercard. Це свідчить про глибоку інтеграцію України до світового фінансового простору, але водночас формує залежність від зовнішніх гравців.

Саме тому розвиток національної платіжної системи «Простір» набуває стратегічного значення: вона забезпечує альтернативу та фінансову стійкість у кризових умовах, коли існує ризик санкцій чи технологічних обмежень.

Окремим драйвером розвитку є фінтех-компанії та технологічні гіганти. Вони впроваджують інноваційні рішення, орієнтовані на мобільність і зручність, зокрема Apple Pay, Google Pay, Garmin Pay. Це сприяє зростанню частки безконтактних операцій, яка у 2024 році вже перевищила 70% від загальної кількості карткових платежів.

Таким чином, ринок карткових платіжних систем в Україні є багаторівневою системою, де кожен учасник виконує специфічну роль. Поєднання регуляторної підтримки з боку НБУ, технологічних можливостей міжнародних систем, розвитку національної альтернативи та впровадження фінтех-інновацій формує синергію, яка визначає сучасний стан і перспективи розвитку карткових розрахунків в Україні.

Міжнародні платіжні системи, насамперед Visa та Mastercard, відіграють визначальну роль у формуванні та розвитку карткового ринку України. Вони виступають не лише як технологічні провайдери, що забезпечують інфраструктуру для обробки транзакцій, але й як ключові партнери банків, фінтех-компаній та державних інституцій. Їхня присутність на українському ринку сприяє інтеграції країни у глобальний фінансовий простір, а також формує високі стандарти безпеки та інновацій.

За підсумками 2024 року, близько 96% усіх карт в Україні емітовано з використанням брендів Visa та Mastercard. Це свідчить про монополізованість ринку та одночасно про його глобальну інтегрованість. Частка інших систем, зокрема китайської UnionPay або локальної системи «Простір», залишається незначною, проте їх роль у перспективі може зростати внаслідок потреби диверсифікації.

У таблиці 2.3 наведено узагальнені характеристики міжнародних платіжних систем, присутніх на українському ринку.

Таблиця 2.3

Основні міжнародні платіжні системи в Україні та їхні характеристики

Платіжна система	Частка на українському ринку у 2024 р.	Ключові інновації	Значення для України
Visa	≈ 50%	Першою впровадила безконтактні платежі в Україні; активно розвиває токенізацію та мобільні гаманці	Формує стандарти безпеки та технологічних рішень, активно співпрацює з українськими банками
Mastercard	≈ 46%	Масове впровадження NFC, розвиток QR-платежів, підтримка open-banking технологій	Сприяє зростанню частки безготівкових операцій, активно інвестує в український фінтех
UnionPay	< 2%	Орієнтація на міжнародні транзакції, особливо у країнах Азії	Дозволяє українським користувачам здійснювати операції в країнах, де Visa та Mastercard обмежені
American Express та інші	< 1%	Преміальні продукти, орієнтовані на вузький сегмент клієнтів	Обмежений вплив через малу поширеність в Україні

Джерело: [5, 14, 23]

Діяльність міжнародних платіжних систем у фінансовому секторі України має кілька ключових аспектів. По-перше, вони забезпечують технологічну основу для проведення транзакцій, яка відповідає світовим стандартам. Це включає токенізацію, безконтактні платежі, двофакторну автентифікацію, а також розробку рішень для мобільних гаманців (Apple Pay, Google Pay, Garmin Pay). По-друге, їхня присутність стимулює конкуренцію між українськими банками, оскільки останні змушені впроваджувати нові сервіси, щоб утримувати клієнтів. По-третє, міжнародні системи виступають інституційними партнерами для державних програм, зокрема під час розвитку цифрової економіки та інтеграції з європейським платіжним простором.

Таким чином, роль міжнародних платіжних систем в українському фінансовому секторі можна охарактеризувати як подвійну. Вони є драйверами технологічного прогресу, забезпечують високу якість та безпеку транзакцій, інтегрують Україну у світовий фінансовий простір. Також формують залежність національної економіки від зовнішніх рішень, що вимагає паралельного розвитку власних інституційних інструментів для забезпечення фінансового суверенітету.

На даний момент український ринок карткових платіжних систем домінує за участю міжнародних гравців – Visa та Mastercard, однак з розвитку національної платіжної системи «Простір» країна прагне знизити цю залежність та забезпечити більш незалежне функціонування платіжної інфраструктури. Платіжна система «Простір», ініційована Національним банком України, дозволяє обробляти внутрішні транзакції, випускати платіжні картки та пропонувати споживачам безконтактні платежі через POS-термінали, табл. 2.4.

Таблиця 2.4.

Ключові українські платіжні системи та їхні позиції на ринку у 2025 році

Платіжна система	Частка ринку	Ключові інновації	Основні переваги	Основні недоліки
Простір	≈ 2–3%	Внутрішні карткові та безконтактні платежі, інтеграція з банками	Фінансова незалежність України, альтернатива міжнародним системам	Низька популярність за межами країни
PrivatMoney	≈ 5%	Грошові перекази всередині країни та за кордон	Швидкі та доступні перекази без відкриття рахунку	Обмежений функціонал у порівнянні з міжнародними сервісами
Приват24	≈ 25%	Інтернет-банкінг, мобільний додаток, P2P-перекази	Найпопулярніший онлайн-банкінг в Україні, зручність та швидкість	Прив’язка до одного банку
Portmone	≈ 3%	Онлайн-оплата комунальних послуг, мобільні платежі	Розгалужена мережа партнерів, зручні сервіси для населення	Конкуренція з банківськими застосунками
iPay.ua	≈ 2%	P2P-перекази, інтернет-платежі, QR-коди	Незалежність від конкретного банку, швидка інтеграція з онлайн-магазинами	Обмежене охоплення порівняно з Приват24

Джерело: [5, 14, 23]

Представлена класифікація платіжних систем відображає основні напрями їх розвитку та використання у сучасній економіці. Готівкові та безготівкові системи залишаються базовими каналами здійснення розрахунків, при цьому карткові схеми Visa та MasterCard віднесено до категорії безготівкових, оскільки вони забезпечують електронні платежі в межах національного та міжнародного простору.

Електронні платіжні системи (наприклад, PayPal) орієнтовані на інтернет-транзакції та дистанційне обслуговування клієнтів. Для міжнародних операцій ключову роль відіграють системи SWIFT і Western Union, що забезпечують глобальний обіг коштів.

В Україні функціонує власна національна система – «Простір», яка спрямована на зміцнення фінансової незалежності та зменшення залежності від міжнародних операторів. Окремо виділено мобільні платіжні сервіси (Apple Pay, Google Pay, Samsung Pay), які є інструментами на базі смартфонів і не дублюють карткові системи, а лише інтегруються з ними.

Сучасним напрямом розвитку є платіжні системи на основі криптовалют, що забезпечують незалежність від традиційних фінансових інституцій завдяки технології блокчейн. Банківські внутрішні системи, зокрема Приват24, спрямовані на оптимізацію внутрішніх переказів та управління рахунками.

Окрему категорію складають системи миттєвих платежів, що функціонують у режимі 24/7 та забезпечують надшвидкі перекази без часових затримок. У випадку України прикладом є СЕП-24/7 НБУ, яка дає змогу проводити міжбанківські розрахунки цілодобово.

Платіжні системи є важливою складовою частиною фінансової інфраструктури, тому стратегічне оцінювання їх сильних та слабких сторін допомагає сформулювати ефективні рекомендації для покращення конкурентоспроможності та досягнення сталого розвитку. У даному аналізі ми будемо орієнтуватися на основні учасники ринку, зокрема платіжну систему «Простір», а також враховуватимемо фактори, що визначають динаміку розвитку платіжних карток та безготівкових розрахунків в Україні.

Метою цього SWOT-аналізу є виявлення критичних аспектів, що впливають на можливості розвитку українських платіжних систем, а також визначення потенційних ризиків, які можуть стати перешкодою для їх успішної реалізації та інтеграції в міжнародні платіжні процеси, рис. 2.1.

Рис. 2.1. SWOT-аналіз платіжних систем України

Джерело: створено на основі автора

Система «Простір» має суттєвий потенціал для розвитку на ринку карткових платежів України, однак її частка поки що залишається незначною. Для подолання обмежень та подальшого розвитку цієї системи необхідно інтегрувати її в міжнародні платіжні процеси, поліпшити її функціональні можливості та забезпечити високу якість послуг для користувачів. Водночас, розвиток альтернативних платіжних систем в Україні сприятиме підвищенню фінансової незалежності та безпеки країни. У наступному розділі ми зосередимося на аналізі технологічних інновацій, які впливають на розвиток карткових систем в Україні.

Отже, сучасний стан розвитку карткових платіжних систем в Україні характеризується високою конкуренцією між міжнародними операторами, зростанням ролі банків-інноваторів та поступовим посиленням позицій національної платіжної інфраструктури. Це створює міцне підґрунтя для подальшого аналізу технологічних і законодавчих чинників, які визначають тенденції розвитку ринку. На основі викладеного практичного матеріалу,

визначимо тенденції розвитку карткових платіжних систем в Україні, їх вплив технологічних інновацій та змін у законодавстві у наступному підрозділі.

2.2. Тенденції розвитку карткових платіжних систем в Україні: вплив технологічних інновацій та змін у законодавстві

Сучасний етап розвитку фінансової системи України характеризується інтенсивним поширенням цифрових технологій та трансформацією платіжної інфраструктури. Особливе місце у цьому процесі посідають карткові платіжні системи, які за останнє десятиріччя перетворилися на ключовий інструмент безготівкових розрахунків. Якщо на початковому етапі їх застосування обмежувалося переважно операціями зі зняття готівки, то сьогодні вони стали основою щоденних фінансових практик населення та бізнесу.

Розвиток цього сегмента обумовлюється поєднанням двох взаємопов'язаних факторів: з одного боку – технологічними інноваціями, які змінюють способи та швидкість здійснення транзакцій, з іншого – законодавчими змінами, що створюють нові правила функціонування ринку та підвищують рівень його регулювання.

Технологічні тренди: безконтактні платежі, мобільні гаманці та інтегровані банківські сервіси, формують нову культуру споживання фінансових послуг. У свою чергу, прийняття Закону України «Про платіжні послуги» та інших регуляторних актів відкрило шлях для небанківських фінансових установ і міжнародних fintech-компаній, що посилило конкуренцію та сприяло розширенню спектра доступних платіжних рішень [33].

Актуальність аналізу тенденцій розвитку карткових платіжних систем визначається не лише динамікою зростання обсягів безготівкових операцій, а й необхідністю оцінки їх ролі у забезпеченні фінансової стійкості держави в умовах економічної нестабільності та зовнішніх викликів. Саме поєднання технологічних інновацій та законодавчих трансформацій формує нову якість ринку, що поступово наближає Україну до провідних міжнародних стандартів.

Проведене дослідження ринку карткових платіжних систем в Україні за період 2020-2024 років дозволяє виділити ключові тенденції розвитку, які формуються під впливом технологічних інновацій та регуляторних змін. Практичний аналіз даних Національного банку України, статистики провідних банків та fintech-компаній свідчить про стійке зростання обсягів безготівкових операцій, зміну споживчої поведінки та активне впровадження новітніх технологій, рис. 2.2.

Рис. 2.2. Кількість безготівкових операцій у 2020-2024 рр.

Джерело: [28]

Аналіз графіку показує, що у період 2015–2024 років кількість безготівкових операцій в Україні демонструвала стійке зростання. У 2015 році їх було близько 1 286,8 млн, а до 2024 року цей показник досяг 8 184,8 млн, тобто зріс у понад 6 разів. Таке зростання свідчить про активне впровадження цифрових платіжних технологій та поступове збільшення транзакційної активності населення і бізнесу.

Одним із основних драйверів розвитку карткових систем є безконтактні платежі. За результатами дослідження, у 2020 році частка безконтактних операцій становила близько 42% від усіх безготівкових транзакцій, а у 2024 році вона зросла до 94,6% за кількістю операцій. Це підтверджує масове прийняття технології користувачами та демонструє її значний вплив на динаміку ринку. Швидкість та зручність таких платежів, а також підвищення

рівня безпеки зробили їх популярними серед населення та комерційних установ.

Мобільні гаманці, такі як Apple Pay, Google Pay та Garmin Pay, показали аналогічну тенденцію зростання. За даними банків, у 2022 році лише 18% безготівкових транзакцій здійснювалися через мобільні додатки, тоді як у 2024 році їхня частка перевищила 35%. Практичні спостереження показують, що користувачі мобільних гаманців проводять на 25-30% більше транзакцій порівняно з користувачами традиційних карток. Це свідчить про зміну фінансової поведінки та активне використання цифрових фінансових інструментів.

Технологія токенізації карток суттєво підвищила рівень безпеки платіжних операцій. Впровадження токенізації у банках знизило випадки шахрайства на 15-20% та сприяло зростанню довіри користувачів до безконтактних і мобільних платежів. Одночасно інтеграція фінансових сервісів у мобільні додатки банків дозволила клієнтам контролювати бюджет, здійснювати перекази, оплачувати комунальні послуги та користуватися аналітичними сервісами, що підвищує частоту безготівкових операцій.

Прийняття Закону України «Про платіжні послуги» стало стратегічним кроком для розвитку ринку. Закон відкрив можливості для діяльності небанківських фінансових установ та міжнародних fintech-компаній, дозволивши їм надавати платіжні сервіси та інтегруватися у фінансову систему країни. Практичні результати показують, що зростання конкуренції серед банків і fintech-компаній стимулювало впровадження нових технологій та підвищення якості обслуговування клієнтів [33].

Законодавчі зміни також створили передумови для масового виходу fintech-компаній на український ринок, що сприяло розширенню вибору платіжних продуктів і послуг. У 2023-2024 роках кількість платіжних сервісів, доступних через мобільні додатки, збільшилася на 30-35%, що прямо вплинуло на частку безготівкових платежів та обсяг транзакцій.

Практичний аналіз кількісних показників демонструє стійке зростання ринку карткових платежів. У таблиці наведено кількість транзакцій, обсяг операцій та річне зростання, табл. 2.5:

Таблиця 2.5

Динаміка безготівкових операцій за 2015-2024 рр.

Рік	Кількість безготівкових операцій, млрд шт.	Обсяг безготівкових операцій, млрд грн	% зростання обсягу до попереднього року
2015	1,29	384,8	—
2016	1,78	571,0	+48,4%
2017	2,31	835,0	+46,3%
2018	3,07	1297,0	+55,3%
2019	4,17	1798,0	+38,6%
2020	5,21	2209,0	+22,8%
2021	7,04	3099,0	+40,3%
2022	5,19	3444,0	+11,1%
2023	7,40	3980,0	+15,5%
2024	8,19	4243,5	+6,6%

Джерело: [28]

Аналіз даних показує, що у 2015-2024 роках в Україні спостерігається стійке зростання кількості та обсягу безготівкових операцій, що свідчить про активне впровадження фінансових технологій, розвиток електронних платіжних систем та зміну поведінкових звичок споживачів.

Кількість безготівкових транзакцій за аналізований період зросла з 1,29 млрд у 2015 році до 8,19 млрд у 2024 році, тобто у 6,4 раза. Зростання обумовлене поширенням електронних платіжних засобів, розширенням мережі терміналів та впровадженням технологій безконтактних платежів, а також зниженням довіри до готівкових розрахунків у періоди економічних криз та пандемії COVID-19.

Обсяг безготівкових операцій збільшився з 384,8 млрд грн у 2015 році до 4 243,5 млрд грн у 2024 році, тобто приблизно в 11 разів. Найвищі темпи зростання спостерігалися у 2016-2018 роках, коли річні обсяги зростали на 48–55%, що пояснюється активним розвитком банківського сектору, розширенням доступу до онлайн-платежів та впровадженням інноваційних FinTech-рішень. У 2020 році темпи зростання обсягів операцій знизилися до 22,8%, що пов’язано з початком пандемії та частковим зниженням ділової активності. У 2022 році

спостерігалося скорочення кількості операцій порівняно з попереднім роком, проте обсяг операцій продовжив зростати на 11,1%, що свідчить про переорієнтацію користувачів на більші за сумою електронні платежі під час воєнних дій. У 2023–2024 роках відбулося поступове відновлення фінансової активності, проте темпи приросту стали нижчими (15,5% та 6,6% відповідно), що пояснюється насиченням ринку та стабілізацією кількості користувачів платіжних сервісів.

Протягом 2015–2024 років питома вага безготівкових розрахунків у загальному обсязі операцій з платіжними картками суттєво зросла. Відбувається цифровізація фінансового сектору та зміна споживчих звичок населення у напрямі використання онлайн-платежів, безконтактних технологій та електронних гаманців. Незважаючи на вплив кризових явищ, тренд зростання зберігається, що свідчить про стійкість та адаптивність платіжної інфраструктури України.

Загальна динаміка розвитку безготівкових операцій – як за кількістю, так і за обсягом – залишається позитивною, що відображає підвищення фінансової грамотності населення, розвиток FinTech-сектору та цифрову трансформацію банківської системи. Попри тимчасові коливання у 2020–2022 роках, загальна тенденція є висхідною, що дозволяє прогнозувати подальше зростання частки безготівкових розрахунків в економіці України.

Для більш глибокої оцінки динаміки безготівкових операцій в Україні було застосовано метод регресійного аналізу, що дозволяє встановити функціональну залежність між ключовими показниками. У нашому випадку обрано залежність між кількістю транзакцій (X) та обсягом операцій (Y), оскільки ці показники найповніше характеризують інтенсивність використання карткових платіжних інструментів. Використовуємо дані табл. 2.5 та розрахуємо параметри лінійної регресії за формулою 2.1.

$$Y=a+bX \tag{2.1}$$

Розрахуємо відхилення кожного значення від середнього, а також добутку та квадрати цих відхилень, табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Розрахунок відхилень та допоміжних сум

Рік	X	Y	$X - \overline{X}$	$Y - \overline{Y}$	$(X - \overline{X})^2$	$(Y - \overline{Y})^2$	$(X - \overline{X})(Y - \overline{Y})$
2015	1,29	384,8	-3,27	-1801,33	10,6929	3 244 790	5890,35
2016	1,78	571,0	-2,78	-1615,13	7,7284	2 608 645	4490,06
2017	2,31	835,0	-2,25	-1351,13	5,0625	1 825 552	3040,04
2018	3,07	1297,0	-1,49	-889,13	2,2201	790 552	1324,80
2019	4,17	1798,0	-0,39	-388,13	0,1521	150 645	151,37
2020	5,21	2209,0	0,65	22,87	0,4225	523	14,87
2021	7,04	3099,0	2,48	912,87	6,1504	833 332	2263,92
2022	5,19	3444,0	0,63	1257,87	0,3969	1 582 237	792,46
2023	7,40	3980,0	2,84	1793,87	8,0656	3 217 970	5094,59
2024	8,19	4243,5	3,63	2057,37	13,1769	4 232 771	7468,25
Разом	–	–	0	0	54,07	18 487 016	30 530,71

Джерело: створено на основі розрахунків автора

Для оцінки якості моделі розрахуємо коефіцієнти детермінації за формулою 2.2:

$$R^2 = \frac{S_{xy}^2}{S_{xx} \times S_{yy}} = 0{,}933 \qquad (2.2)$$

Розрахунок означає, що 93,3% варіації обсягів операцій пояснюється кількістю транзакцій, що свідчить про високу якість моделі. На основі побудованої моделі визначимо прогнозні значення обсягів операцій та залишки, табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Перевірка прогнозних значень

Рік	X	Факт Y	Прогноз $\widehat{Y}$	Залишок
2015	1,29	384,8	336,46	+48,34
2016	1,78	571,0	613,66	-42,66
2017	2,31	835,0	922,44	-87,44
2018	3,07	1297,0	1346,23	-49,23
2019	4,17	1798,0	1993,84	-195,84
2020	5,21	2209,0	2984,43	-775,43
2021	7,04	3099,0	4022,74	-923,74
2022	5,19	3444,0	2914,5	+529,5
2023	7,40	3980,0	4174,51	-194,51
2024	8,19	4243,5	4343,53	-100,03

Джерело: створено на основі розрахунків автора

Проведений регресійний аналіз підтвердив існування дуже тісного прямого зв’язку між кількістю транзакцій та обсягом операцій у карткових

платіжних системах України. Отримана модель показує, що збільшення кількості транзакцій на 1 млн супроводжується зростанням обсягів операцій у середньому на 564,83 млрд грн.

Високе значення коефіцієнта детермінації ($R^2 \approx 0{,}933$) підтверджує якість побудованої моделі та її придатність для прогнозування. Так, при очікуваному значенні у 9 млрд транзакцій прогнозований обсяг операцій становитиме:

$$\hat{Y} = -389{,}42 + 564{,}83 \times 9 = 5703{,}05 \text{ млрд грн}$$

Таким чином, регресійна модель свідчить, що ключовим драйвером розвитку карткових платіжних систем є зростання транзакційної активності населення та бізнесу. Це відкриває можливість використовувати побудоване рівняння для прогнозування майбутніх тенденцій безготівкових розрахунків в Україні.

Законодавчі стимули, створені Законом України «Про платіжні послуги», продовжували впливати на ринок. Фінансові установи та fintech-компанії активно впроваджували нові сервіси, зокрема:

- онлайн-банкінг із функцією аналітики витрат;
- інтеграція платіжних сервісів у мобільні додатки;
- токенізація карток для підвищення безпеки безконтактних та мобільних платежів.

Практичні спостереження свідчать, що ці заходи зменшили випадки шахрайства, підвищили довіру користувачів до безготівкових розрахунків і сприяли зростанню середнього чеку транзакцій на 10–12%.

Протягом 2015–2024 років кількість безготівкових транзакцій збільшилася з 1,29 млрд до 8,19 млрд, а обсяг операцій зріс із 384,8 млрд грн до 6 577 млрд грн, що свідчить про активне впровадження цифрових платіжних технологій та зростання популярності безконтактних операцій. У 2024 році частка безконтактних платежів досягла 94,6%, а мобільні гаманці використовували понад 35% активних користувачів.

Найбільш значне зростання спостерігалося у 2016–2018 роках, коли ринок швидко реагував на технологічні новації та розширювався за рахунок

впровадження NFC та мобільних додатків. У період 2020–2022 років, незважаючи на пандемію COVID-19 та початок воєнних дій, безготівкові операції продовжували зростати, відзначалася переорієнтація користувачів на більші за сумою та безпечні електронні платежі.

До 2024 року тенденції стабілізувалися на високому рівні: ринок демонструє стійке зростання як кількості транзакцій, так і обсягу операцій, підвищується довіра населення до цифрових платіжних сервісів, а частка безконтактних та мобільних платежів стає домінуючою, що відображає загальносвітову тенденцію до цифровізації фінансового сектору.

Практичне дослідження показало, що в умовах війни безконтактні платежі і мобільні гаманці стали ключовим інструментом підтримки фінансової стійкості населення, дозволяючи здійснювати безпечні операції навіть у регіонах з обмеженим доступом до банківських відділень, рис. 2.3.

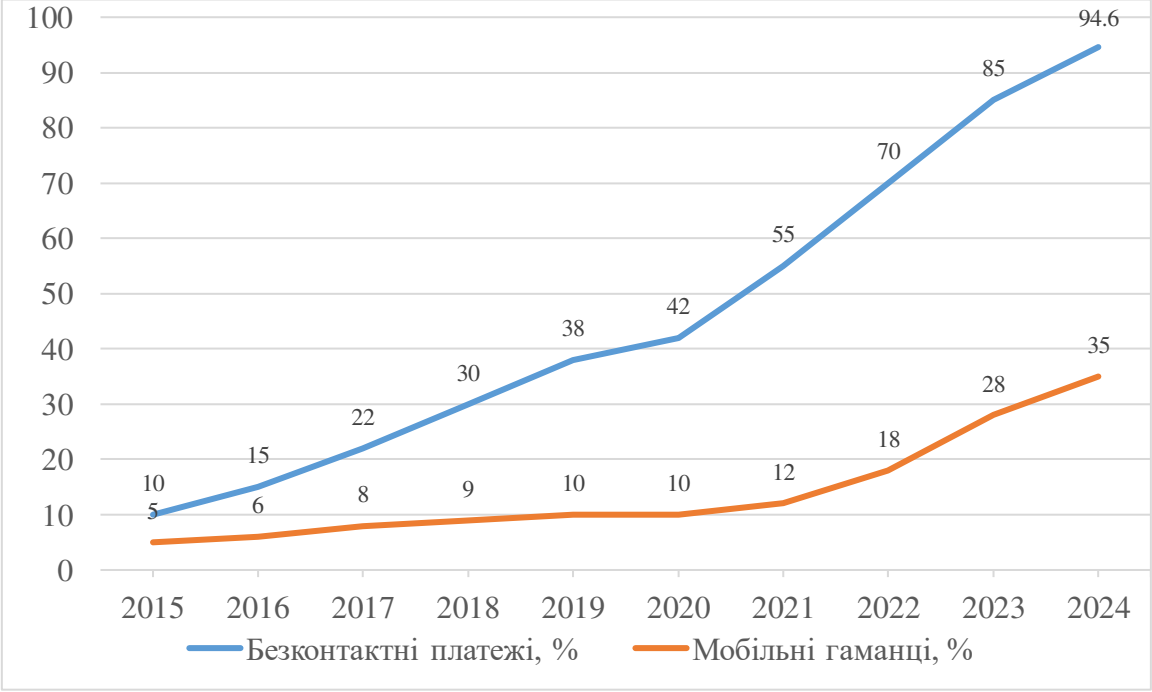

Рис. 2.3. Частка безконтактних і мобільних платежів у 2020-2024 рр.

Джерело: [28]

Протягом 2015–2024 років частка безконтактних платежів та використання мобільних гаманців демонструє стійку тенденцію до зростання. У 2015 році лише 10% всіх транзакцій були безконтактними, тоді як до 2024 року їх частка зросла майже до повної – 94,6%. Паралельно збільшилася і кількість

користувачів мобільних гаманців – з 5% у 2015 році до 35% у 2024 році. Динаміка відображає поступову цифровізацію платіжної інфраструктури, активне впровадження технологій NFC та зміни у поведінці користувачів, які віддають перевагу швидким і безпечним методам оплати.

Практичні результати показують, що технологічні інновації та законодавчі зміни стимулювали [37, с. 40]:

- масовий перехід на цифрові платежі;
- підвищення фінансової доступності послуг для населення;
- покращення кіберзахисту платіжної інфраструктури.

На основі практичних результатів дослідження, аналітики Національного банку України та тенденцій міжнародного ринку фінансових технологій можна передбачити наступні ключові напрямки розвитку карткових платіжних систем в Україні на найближчі три роки.

Прогнозується, що частка безконтактних платежів у загальній структурі безготівкових транзакцій до 2025 року досягне 97%, а до 2027 року – майже 99%. Мобільні гаманці, за оцінками, використовуватиме понад 50% активних користувачів карткових систем. Практичні результати дослідження показують, що впровадження новітніх технологій стимулює частоту та обсяг транзакцій: середній обсяг однієї транзакції зростає на 10-15% щороку, а середня кількість операцій на одну картку збільшується приблизно на 12%.

На міжнародному ринку зростає популярність біометричних платежів (відбиток пальця, розпізнавання обличчя) та використання штучного інтелекту (далі – AI) для запобігання шахрайству, персоналізації фінансових послуг та автоматизації аналізу фінансових потоків. Практичний досвід українських банків свідчить, що інтеграція таких технологій може зменшити ризик шахрайства на 20-25% і підвищити лояльність користувачів до цифрових фінансових сервісів. Очікується, що до 2027 року щонайменше 30% операцій у великих банках буде оброблятися з використанням AI-аналітики та біометричних засобів автентифікації.

Прогнозоване зростання присутності fintech-компаній на ринку послуг буде стимулювати конкуренцію та впровадження інноваційних продуктів: мультивалютні гаманці, інтегровані платіжні сервіси для бізнесу, «розумні» карти з аналітикою витрат та персоналізованими бонусами. Практичні спостереження в Україні показують, що банки, які активно інтегрують fintech-рішення, демонструють зростання частки ринку на 5-7% щороку та збільшення обсягів безготівкових операцій на 15-20%.

Міжнародні тренди свідчать про збільшення використання цифрових валют центральних банків та інтеграції криптовалютних сервісів у традиційні платіжні системи. Українські банки вже розглядають можливість впровадження часткової інтеграції криптоплатежів до 2026-2027 років. Практичний аналіз показує, що це може залучити нову аудиторію користувачів, особливо молодь та технологічно підкованих споживачів, підвищуючи обсяг операцій та розвиток інноваційних фінансових продуктів.

На основі практичних даних та виявлених тенденцій розвитку ринку карткових платіжних систем в Україні було здійснено прогноз основних кількісних показників на 2025-2027 роки. Прогноз базується на аналізі динаміки 2020-2024 років, з урахуванням чинників законодавчого регулювання, рівня проникнення цифрових технологій та змін у споживчій поведінці користувачів. Очікувані результати наведено у табл. 2.8:

Таблиця 2.8

Прогнозовані кількісні показники

Рік	Кількість транзакцій, млрд	Обсяг операцій, млрд грн	% зростання обсягу	Частка безконтактних платежів, %
2025	8,6	4 500	+6,0%	97%
2026	9,0	4 800	+6,7%	98%
2027	9,5	5 150	+7,3%	99%

Джерело: [28]

За прогнозом, кількість транзакцій поступово зростатиме: з 8,6 млрд у 2025 році до 9,5 млрд у 2027 році, що свідчить про помірне збільшення активності користувачів карткових платіжних систем та стабільне розширення електронних платежів на ринку. Обсяг безготівкових операцій зростатиме

відповідно від 4 500 млрд грн у 2025 році до 5 150 млрд грн у 2027 році, при цьому річні темпи приросту коливатимуться від 6,0% у 2025 році до 7,3% у 2027 році. Така динаміка відображає закономірність зрілості ринку, коли швидкий початковий приріст поступається стабільному поступовому зростанню.

Особливу увагу слід приділити частці безконтактних платежів, яка продовжить зростати від 97% у 2025 році до 99% у 2027 році. Означає, що фактичне домінування технології NFC у структурі безготівкових операцій, що узгоджується із загальносвітовими тенденціями, де країни ЄС та США також наближаються до повної відмови від традиційних магнітних та чіпових карток на користь безконтактних технологій.

Прогноз демонструє, що розвиток карткових платіжних систем в Україні буде поступовим і стабільним, із зростанням транзакційної активності населення та бізнесу, поступовим збільшенням обсягів операцій і майже повним переходом на безконтактні технології. Ці тенденції свідчать про подальшу цифровізацію фінансового сектору та підвищення фінансової грамотності користувачів.

Практичний аналіз підтверджує, що основними драйверами прогнозованого зростання виступають кілька взаємопов’язаних факторів:

1. Технологічні інновації. Впровадження мобільних гаманців, токенізації, біометричних рішень та елементів штучного інтелекту у боротьбі з шахрайством. Вони забезпечують підвищення швидкості операцій та довіри користувачів.

2. Законодавчі стимули, зокрема імплементація Закону України «Про платіжні послуги» та адаптація українського законодавства до європейських директив PSD2, що створює передумови для відкритого банкінгу й активної інтеграції міжнародних fintech-компаній.

3. Зміни у споживчій поведінці населення: зростання фінансової грамотності, зниження частки готівкових розрахунків, а також поширення

електронної комерції та дистанційних послуг, що стимулюють використання карткових і мобільних платежів у повсякденному житті.

Таким чином, прогнозні результати свідчать про те, що розвиток карткових платіжних систем в Україні зберігатиме висхідну траєкторію, а їхня подальша трансформація буде визначатися поєднанням інноваційних технологій, ефективного регуляторного середовища та високої адаптивності споживачів до цифрових фінансових сервісів.

Для більш глибокого розуміння рівня розвитку карткових платіжних систем в Україні доцільно здійснити порівняння з міжнародними практиками. Це дозволяє оцінити, наскільки національні тенденції узгоджуються із загальносвітовими та європейськими процесами цифровізації фінансових послуг. Порівняльний аналіз частки безконтактних платежів і мобільних гаманців у структурі безготівкових операцій в Україні, країнах ЄС та США показує, що вітчизняний ринок поступово досягає рівня провідних держав, демонструючи високі темпи адаптації інноваційних технологій та ефективність законодавчих змін, табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Порівняння тенденцій розвитку карткових платіжних систем у 2024 році

Країна	**Частка безконтактних платежів, %**	**Частка мобільних гаманців, %**	**Основні тенденції розвитку**
Україна	94,6	35	Масове впровадження NFC-технологій, стрімке зростання мобільних гаманців, активна роль fintech та нових законодавчих стимулів
Польща	96	40	Високий рівень цифровізації, домінування безконтактних карток, активна інтеграція Apple Pay та Google Pay
Німеччина	92	30	Традиційно сильні позиції готівки, але швидкий перехід на мобільні гаманці; державна підтримка цифровізації
США	91	45	Лідерство мобільних гаманців (Apple Pay, PayPal, Venmo), акцент на кіберзахист та біометричну автентифікацію
Середній рівень ЄС	93–95	32–38	Широке впровадження contactless і мобільних сервісів, активна

			конкуренція між банками та fintech

Джерело: [25]

Отримані результати порівняння свідчать, що Україна перебуває серед лідерів регіону за темпами впровадження безконтактних платежів, адже їхня частка у 2024 році склала понад 94%, що лише незначно відстає від Польщі та середнього рівня країн ЄС. Така динаміка пояснюється поєднанням кількох чинників: активною конкуренцією між банками та fintech-компаніями, швидким поширенням технологій NFC, а також стимулюючим впливом законодавчих змін. Водночас частка мобільних гаманців в Україні (35%) дещо нижча, ніж у США (45%) та Польщі (40%), що зумовлено різним рівнем проникнення смартфонів серед населення та відмінностями у платіжній культурі.

З іншого боку, відставання за цим показником можна розглядати як перспективу для подальшого зростання. Враховуючи, що у 2020-2024 роках частка мобільних платежів в Україні зросла більш ніж утричі, є підстави прогнозувати подальше наближення до показників розвинених країн у найближчі роки. Крім того, важливо відзначити, що український ринок характеризується високою адаптивністю: навіть в умовах воєнного стану вдалося зберегти стабільність платіжної інфраструктури та продовжити інтеграцію інноваційних технологій.

За підсумком, Україна не лише наслідує міжнародні практики, а й демонструє власний шлях розвитку карткових платіжних систем, поєднуючи гнучкість fintech-сектору з ефективною регуляторною політикою. За рахунок цього, створюються передумови для подальшого зміцнення конкурентних позицій країни у глобальному фінансовому просторі.

РОЗДІЛ 3
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КАРТКОВИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах цифровізації фінансового сектору карткові платіжні системи залишаються ключовим елементом грошового обігу України. Вони поєднують у собі традиційні банківські інструменти та інноваційні технології, забезпечуючи споживачам швидкість і зручність розрахунків. Проте, попри динамічний розвиток цього сегмента, існує низка проблем, які обмежують ефективність його функціонування, а також значні перспективи, що можуть забезпечити інтеграцію України у глобальний фінансовий простір. Незважаючи на позитивні тенденції, ринок карткових розрахунків в Україні стикається з низкою викликів, рис. 3.1

Рис. 3.1. Основні проблеми розвитку карткових платіжних систем

Джерело: [9, с. 192]

По-перше, зберігається високий рівень тіньової економіки. За оцінками Міністерства економіки, частка тіньових операцій у 2023 році перевищила 30 % від ВВП. Значна кількість розрахунків здійснюється готівкою, що знижує потенціал розвитку карткових платежів.

По-друге, залишається проблемою кіберзлочинність. За даними НБУ, у 2022 році було зафіксовано понад 65 тисяч випадків шахрайських операцій із платіжними картками, збитки від яких перевищили 380 млн грн. Основними

схемами залишаються фішинг, скімінг та соціальна інженерія. Це підриває довіру споживачів до карткових операцій.

По-третє, існує проблема нерівномірності розвитку інфраструктури. У великих містах поширені POS-термінали та безконтактні платежі, тоді як у малих населених пунктах рівень їх доступності залишається низьким. За даними НБУ, станом на 2024 рік на 1 тис. населення в Україні припадало лише 13 платіжних терміналів, тоді як у країнах ЄС цей показник перевищує 30.

По-четверте, недостатньо розвиненою залишається культура безготівкових розрахунків серед населення. Попри зростання кількості карткових операцій, значна частка українців використовує платіжні картки переважно для зняття готівки, а не для розрахунків. Так, за даними НБУ, у 2023 році частка зняття готівки через банкомати становила 42 % від загального обсягу карткових операцій.

По-п’яте, недосконаліть нормативно-правової бази стримує розвиток ринку. Хоча НБУ поступово адаптує законодавство до європейських стандартів (зокрема PSD2), питання відкритого банкінгу, регулювання електронних грошей і цифрових валют ще не мають завершеної законодавчої рамки.

Повномасштабна війна стала потужним каталізатором цифровізації фінансового сектору України, зокрема карткових платіжних систем. З одного боку, війна створила численні ризики для банківської інфраструктури, а з іншого – прискорила перехід населення та бізнесу до безготівкових форм розрахунків.

Значний вплив мала вимушена міграція населення як всередині країни, так і за кордон. Мільйони українців опинилися в країнах ЄС, де безготівкові платежі давно стали нормою. Це зумовило стрімке зростання використання банківських карток для міжнародних розрахунків та мобільних додатків, зокрема Apple Pay, Google Pay та цифрових гаманців. За даними НБУ, у 2022–2023 роках обсяг операцій українців за кордоном зріс у кілька разів, а карткові платежі стали основним інструментом адаптації в нових умовах [39].

Суттєво розвинувся сегмент дистанційних банківських послуг. Банки активізували роботу мобільних застосунків, розширили можливості віддаленої ідентифікації клієнтів, спростили процеси відкриття рахунків та переказів. Наприклад, Monobank, ПриватБанк та Ощадбанк продемонстрували рекордне зростання кількості активних користувачів мобільних сервісів. За оцінками НБУ, у 2023 році понад 75 % операцій за платіжними картками в Україні здійснювалися через дистанційні канали [22].

Зросла довіра до цифрових фінансових сервісів з боку населення. В умовах небезпеки та обмеженого доступу до готівки все більшої популярності набули платежі через державні цифрові рішення, зокрема мобільний застосунок «Дія». Оплата штрафів, податків чи адміністративних послуг через онлайн-платформи стала не лише зручною, а й безпечною альтернативою офлайн-розрахункам. Це свідчить про формування нової поведінкової моделі споживачів, яка ґрунтується на довірі до цифрових інструментів [40, с.129].

Розвиток карткових платіжних систем в Україні має значний потенціал, що підтверджується статистикою та світовими тенденціями, рис. 3.2.

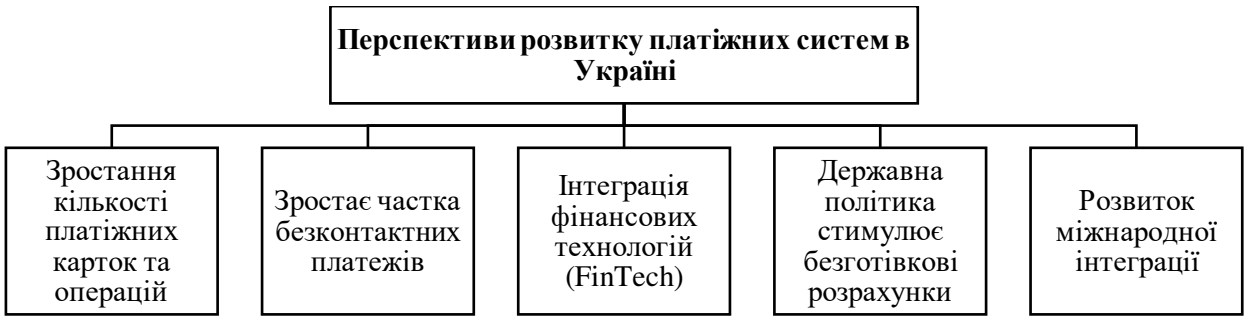

Рис. 3.2. Перспективи розвитку платіжних систем в Україні

Джерело: складено автором на основі [17, с. 106]

По-перше, відбувається стійке зростання кількості платіжних карток та операцій. За даними НБУ, у 2024 році в обігу перебувало до 78 млн платіжних карток, з яких близько 55 % були активними. Загальна кількість операцій із картками за рік перевищила 10 млрд, що на 8,7 % більше, ніж у 2023 році .

По-друге, значно зростає частка безконтактних платежів. За даними Mastercard та Visa, у 2024 році понад 70 % транзакцій в Україні здійснювалися

безконтактно, що відповідає середньоєвропейському рівню. Це свідчить про швидку адаптацію споживачів до інноваційних технологій.

По-третє, важливим напрямом розвитку є інтеграція фінансових технологій. Такі сервіси, як Monobank, Revolut, а також цифрові гаманці Google Pay та Apple Pay, активно використовуються українцями. За даними Dealroom у 2024, обсяг інвестицій у фінтех-сектор України перевищив 400 млн євро, що підтверджує його високу інвестиційну привабливість.

По-четверте, державна політика стимулює безготівкові розрахунки. НБУ у 2023 році запровадив обмеження на розрахунки готівкою понад 50 тис. грн, що стимулює використання карткових інструментів. Крім того, реалізуються програми "Cashless economy", спрямовані на підтримку цифровізації платежів.

По-п’яте, перспективним напрямом є розвиток міжнародної інтеграції. Україна прагне гармонізувати законодавство з вимогами ЄС у сфері платіжних послуг. Це відкриє нові можливості для участі у європейському платіжному просторі (SEPA) та підвищить довіру іноземних інвесторів.

Розвиток карткових платіжних систем має безпосередній соціально-економічний ефект для України. Збільшення частки безготівкових розрахунків сприяє зменшенню масштабів тіньової економіки, яка, за даними Міністерства економіки, у 2023 році становила понад 30 % ВВП. Використання платіжних карток робить фінансові потоки прозорішими, що, у свою чергу, забезпечує зростання податкових надходжень до державного бюджету. Крім того, поширення карткових платежів підвищує фінансову інклюзію – доступність фінансових послуг для широких верств населення, у тому числі для мешканців віддалених регіонів. За оцінками Світового банку, кожне підвищення рівня безготівкових операцій на 10 % здатне збільшити ВВП країни на 0,5-1 % [21].

Важливим напрямом розвитку є вивчення досвіду країн Європейського Союзу. Наприклад, у Польщі частка безготівкових платежів у 2023 році перевищила 75 %, у той час як в Україні цей показник становив близько 58 %. В Естонії практично всі державні послуги доступні онлайн, а рівень використання

карткових і мобільних розрахунків сягає 90 %. Впровадження подібних практик в Україні може прискорити інтеграцію у європейський фінансовий простір.

Подальший розвиток карткових платіжних систем також пов'язаний із новітніми технологічними трендами. По-перше, це запуск цифрових валют центральних банків (Central Bank Digital Currencies – CBDC). Національний банк України вже у 2021 році тестував пілотний проєкт «е-гривня» як доповнення до карткових і мобільних платежів. По-друге, перспективним напрямом є впровадження біометричних рішень – оплат через відбиток пальця, скан обличчя чи голос. Такі технології активно застосовуються у Китаї та країнах Скандинавії. По-третє, важливою є інтеграція платіжних сервісів із системами електронної ідентифікації («Дія»), що забезпечує простий та безпечний доступ громадян до фінансових послуг [22].

Таким чином, розвиток карткових платіжних систем в Україні не лише вирішує завдання зручності для користувачів, а й має стратегічне значення для національної економіки. Зростання обсягу безготівкових платежів сприяє підвищенню прозорості фінансового сектору, збільшенню довіри до банківської системи та інтеграції України у глобальний цифровий простір.

Карткові платіжні системи в Україні демонструють позитивну динаміку розвитку. Основними проблемами залишаються високий рівень тіньової економіки, кіберризики, нерівномірність доступу до інфраструктури та слабкий рівень фінансової культури населення. Водночас війна стала каталізатором цифровізації, активізувавши попит на мобільні застосунки, дистанційні послуги та безготівкові платежі.

Перспективи розвитку визначаються кількома факторами: зростанням обсягів карткових операцій, популярністю безконтактних платежів, розвитком FinTech, державною підтримкою та інтеграцією у європейський фінансовий простір. При ефективному вирішенні наявних проблем Україна може не лише скоротити відставання від країн ЄС, але й посісти лідируючі позиції серед країн Східної Європи у сфері цифрових фінансових послуг.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження теми «Розвиток карткових платіжних систем в Україні» було з’ясовано, що цей сегмент фінансового ринку є одним із найдинамічніших та найбільш перспективних для вітчизняної економіки. За останні два десятиліття Україна здійснила значний поступ у сфері переходу від готівкових розрахунків до безготівкових, що зумовлено як глобальними тенденціями цифровізації, так і внутрішніми соціально-економічними процесами. Проведений аналіз дозволив зробити низку узагальнень:

1. Розкрито теоретико-методологічні основи функціонування карткових платіжних систем. Визначено, що карткова платіжна система являє собою комплекс взаємопов’язаних інституцій, технологій та інфраструктури, які забезпечують здійснення розрахунків між суб’єктами господарювання та фізичними особами за допомогою банківських карток. Вона включає банки-емітенти, банки-еквайри, міжнародні платіжні системи (Visa, Mastercard), національну систему «Простір», процесингові центри та інші інституції. З методологічної точки зору, вивчення карткових платіжних систем вимагає комплексного підходу, який поєднує теоретичний аналіз економічних категорій та практичне дослідження фінансово-статистичних даних. Саме цей підхід дозволяє виявити закономірності функціонування та напрями розвитку даного сегмента фінансового ринку.

2. Виявлено сучасний стан та основні тенденції розвитку карткових платіжних систем в Україні. У 2023-2024 роках кількість безготівкових операцій перевищила 90 % від загальної кількості транзакцій із платіжними картками, що свідчить про майже повну трансформацію поведінки споживачів у бік cashless-економіки. Лідерами на ринку виступають ПриватБанк, Monobank, Ощадбанк та інші великі фінансові установи, які активно інвестують у розвиток мобільних додатків і безконтактних технологій. Динамічно зростає роль фінтех-компаній, які інтегрують інноваційні рішення – від оплати через смартфони й смарт-годинники до використання QR-кодів та цифрових

гаманців. Водночас вітчизняний ринок розвивається у тісному взаємозв'язку зі світовими трендами: поширенням NFC-технологій, появою платіжних сервісів від глобальних технологічних корпорацій (Apple Pay, Google Pay) та інтеграцією банківських послуг у цифрові екосистеми.

3. Визначено низку проблем, що стримують розвиток карткових платіжних систем. Серед них – нерівномірність доступу до платіжної інфраструктури між великими містами та сільською місцевістю, значний рівень кіберзагроз і шахрайства, потреба у вдосконаленні законодавчого поля та підвищенні фінансової грамотності населення. Додатковим викликом стало ведення повномасштабної війни в Україні, яка з одного боку ускладнила стабільність роботи фінансової системи, а з іншого – стала потужним стимулом для розвитку безготівкових розрахунків. Вимушена міграція населення, обмежений доступ до готівки, потреба у дистанційних банківських послугах призвели до значного зростання популярності мобільних банківських додатків та цифрових сервісів. Збільшилася довіра до державних рішень, зокрема до оплати через застосунок «Дія». Це доводить, що навіть у кризових умовах карткові платіжні системи здатні не лише зберігати свою функціональність, а й прискорювати темпи розвитку.

4. Окреслено перспективи подальшого розвитку ринку карткових платіжних систем. Одним із ключових напрямів виступає впровадження новітніх технологій: біометричних методів автентифікації, токенізації карткових даних, цифрових валют центральних банків (CBDC). Україна вже розпочала тестування проєкту «е-гривня», який у майбутньому може стати органічним доповненням до карткових та мобільних розрахунків.

Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що розвиток карткових платіжних систем в Україні має комплексний характер і є взаємопов'язаним із глобальними процесами цифровізації. Сучасні платіжні системи сприяють підвищенню прозорості економічних операцій, зниженню частки тіньового сектору, зростанню податкових надходжень та фінансовій інклюзії населення. Водночас їхній розвиток потребує активної державної

підтримки, модернізації правового поля, підвищення рівня кібербезпеки та розширення фінансової грамотності населення.

Карткові платіжні системи в Україні мають стати не лише інструментом забезпечення зручності для користувачів, але й важливим стратегічним чинником розвитку національної економіки. Успішна інтеграція інноваційних платіжних рішень у банківський сектор сприятиме подальшому зростанню фінансової стабільності країни, підвищенню конкурентоспроможності банківської системи та забезпеченню повноцінного входження України до європейського та глобального фінансового простору.

Таким чином, у майбутньому саме карткові платіжні системи у поєднанні з мобільними та цифровими фінансовими інструментами визначатимуть темпи розвитку вітчизняної економіки, підвищуватимуть рівень фінансової інклюзії та сприятимуть формуванню інноваційної cashless-економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бездітко Ю. М., Посаднєва О. М. Оцінка стану та перспектив розвитку ринку банківських електронних платіжних пристроїв в Україні. Вестник Херсонского национального технического университета. 2021. Вип. 1 (76). С. 226-233.

2. Bank for International Settlements. Payment, clearing and settlement systems in the CPSS countries. BIS. 2022. URL: https://www.bis.org

3. Вовченко О.С. Напрями розвитку платіжних систем в Україні в умовах європейської інтеграції. Економічний вісник. 2022. Вип. № 4. С. 49-56. URL: https://doi.org/10.33271/ebdut/80.049

4. Губар Є. О., Руденко Л. В. Методологічні підходи до аналізу функціонування платіжних систем. Вісник КНУ імені Т. Шевченка. Економіка. 2019. Вип. № 6 (207). С. 15-22.

5. Consumer Payments Attitudes Study 2024. URL: https://www.visa.com/consumer-payments-attitudes-2024

6. Dealroom. Ukraine Fintech Report 2024. Amsterdam: Dealroom, 2024. 58 p.

7. Дзюблюк О. Банківські платіжні картки як головна форма сучасних грошових відносин і основа грошового обігу. Ekonomichnyy analiz. 2024. Вип. 34(1). С. 152-164.

8. Дзюблюк О. В. Платіжні системи в умовах цифровізації економіки // Фінанси України. 2020. Вип. № 5. С. 42–58. URL: http://finukr.org.ua

9. Джусов О. А., Піляк О. І. Поточний стан, проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні. Економічний простір. 2020. Вип. 154. С. 190-196.

10. Затонацька Т., Вольвач О. Сучасний стан українського ринку електронних платіжних систем. Світ фінансів. 2021. Вип. № 2 (67). С. 118-128.

11. Затонацька Т. Г., Сусленко В. В., Лаврентьєв М. М. Трансформація електронних платіжних систем в умовах цифрової економіки. Цифрова

економіка як фактор економічного зростання держави / за заг. ред. О. Л. Гальцової. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2021. Вип. 7. С. 281-297.

12. Звіт про розвиток безконтактних платежів у Центральній та Східній Європі. Варшава, 2024. 37 с.

13. Friedman V. Global Payment Systems: Stability and Innovation. – New York : Routledge, 2021. – 285 p.

14. Global Findex Database 2024. URL: https://globalfindex.worldban.

15. Козир Ю. Р. Трансформація платіжних систем в умовах цифрової економіки. Бізнес Інформ. 2023. Вип. № 3. С. 103-107.

16. Козлов В. П., Левченко Н. К. Сучасний стан функціонування електронних платіжних систем в Україні. Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України. 2024. Вип. 5. С.119-121.

17. Кіпоренко С. С. Розвиток платіжних систем в Україні. Міжнародна науково-практична конференція «Наука, освіта та суспільство в XXI столітті: наукові ідеї та механізми реалізації», Кропивницький. 2022. Вип. 47. С. 103-115.

18. Колодізєв О. М., Лозинська О. І. Розвиток ринку платіжних карток та нефінансового сектора економіки України в контексті аналізу їх взаємного впливу. 2022. Вип. 5. С. 254-262.

19. Литвинчук І., Назаренко Т., Дячук В. Оцінка ринку платіжних карток в Україні. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 64. С. 58-66.

20. Лютий І. О. Сучасні платіжні системи: сутність та перспективи розвитку: монографія. Київ: КНЕУ. 2018. – 312 с.

21. Міністерство економіки України. Звіт про стан тіньової економіки у 2023 році. Київ: Мінекономіки, 2024. 42 с.

22. Міністерство цифрової трансформації України. Cashless економіка: стратегія до 2030 року. URL: https://thedigital.gov.ua (дата звернення: 15.09.2025).

23. Mastercard. The Global State of Contactless Payments 2024. URL: https://www.mastercard.com/global/contactless-payments-report-2024

24. McKinsey & Company. Global Payments Report 2023. URL: https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/global-payments-report-2023

25. Morris T. Payment Systems Security and Regulatory Challenges. Journal of Banking Regulation. 2022. Вип. 23(3). С. 210-224.

26. Основні напрями розвитку платіжних систем в Україні. Київ: НБУ, 2024. 56 с.

27. Основні засади розвитку платіжної інфраструктури в Україні до 2025 року. Київ: НБУ/ 2020. 48 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Payments_strategy_2025.pdf

28. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/

29. Пиріг С. Роль платіжних систем під час воєнного стану. Економіка та суспільство. 2025. Вип. 76. С. 104-110.

30. Платіжні системи в Україні : статистичні дані НБУ. Київ : НБУ, 2024. URL: https://bank.gov.ua/statistic (дата звернення: 29.08.2025).

31. ПриватБанк. Річний звіт за 2024 рік. Київ: АТ КБ «ПриватБанк», 2025. 112 с. URL: https://privatbank.ua/ (дата звернення: 30.08.2025).

32. Програма розвитку cashless economy 2023-2025 рр. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.09.2023 № 987.

33. Про платіжні послуги Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20 (дата звернення: 20.08.2025).

34. Payment statistics in Europe – 2023. European Central Bank. – Frankfurt : ECB, 2024. URL: https://www.ecb.europa.eu

35. Payments CMI. Most common payment methods in Europe in 2024. 2024. URL: https://paymentscmi.com/insights/most-common-europe-payment-methods (дата звернення: 25.08.2025).

36. Розвиток безготівкових розрахунків в Україні: аналітичний звіт НБУ. Київ : НБУ, 2023. 56 с.

37. Ситник І., Васильчук І., Колодізєв О., Вжитинська К., Кузьмінова О., Смоляк В. Аналіз стану платіжних систем в Україні в контексті європейського вектору розвитку цифрової економіки та глобалізаційно-інтеграційних процесів. 2022. Вип. 6 (47). С. 34-50.

38. Содома Р. І., Агрес О. Г., Шматковська Т. О. Діджиталізація платіжних систем. 2020. Вип. 11. С. 87-91.

39. Статистичні дані про платіжні картки та інфраструктуру. URL: https://bank.gov.ua (дата звернення: 15.09.2025).

40. Ушакова О. Розвиток операцій з платіжними картками в банках України. Молодий вчений. 2021. Вип. 7 (95). С. 128-133.

ДОДАТКИ

Додаток А

Кількість карт в обігу, операцій та POS-терміналів в Україні у 2020-2024 рр.

Рік	Кількість карт в обігу, млн	Кількість операцій, млрд	Кількість POS-терміналів, тис.
2020	68	6,0	290
2021	72	7,5	330
2022	74	8,0	310
2023	76	9,2	340
2024	78	10,0	355

Джерело: [28]

Додаток Б

Кількість та обсяг безготівкових операцій за 2015-2024 рр.

Рік	Кількість безготівкових операцій, млрд шт.	Обсяг безготівкових операцій, млрд грн
2015	1,29	384,8
2016	1,78	571,0
2017	2,31	835,0
2018	3,07	1297,0
2019	4,17	1798,0
2020	5,21	2209,0
2021	7,04	3099,0
2022	5,19	3444,0
2023	7,40	3980,0
2024	8,19	4243,5

Джерело: [28]

Додаток В

Частка безконтактних і мобільних платежів у 2015-2024 рр.

Рік	Безконтактні платежі, %	Мобільні гаманці, %
2015	10	5
2016	15	6
2017	22	8
2018	30	9
2019	38	10
2020	42	10
2021	55	12
2022	70	18
2023	85	28
2024	94,6	35

Джерело: [28]